

Օ. Պ. ԿԻՏԱՅԵԿ

ՑԱՆՔՍԱԾՐՋԱՆՆԵՐԸ
ԿՈԼՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
1933 ԹՎԻ
ԱԾՆԱՆԱՑԱՆԻ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ

631.5
4-52

ВИБЛЮТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОЧНИХ
И
Азиатских наук
СССР



ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ «ՇՅՈՒՍԻՍԱՑԻՆ ԿՈՎԵՍՍ»
ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ 1933

Նա 538

0 4 AUG 2010

Ա. Պ. ԿԻՏԱՅԵՎ

631.5

Կ-52

ՑԱՆՔՍԱԾՐՋԱՆՆԵՐԸ
ԿՈՆՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
1933 ԹՎԻ
ԱԾՆԱՆԱՑՄԱՆԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
БОСХОУД
Академия наук
СССР



ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ «ԴՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՌԱԿԱՍՍ»
ԴՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ 1933

20 MAY 2013

16833

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ցերես

1. Բերքի բարձրացումը կենտրոնական խնդիր է 3
2. Ամեն մի կուլտանտեսության կանոնավոր ցանքաշրջան 5
3. Ինչպիսի ցանքաշրջաններ են մացվում կուլտանտեսությանը մեջ 9
Ցերկրամասի հյուսիսային մասը (յերաշառկան կլիմայական զոնա) 10
Ցերկրամասի կենտրոնական հատիկային մասը (անկայուն խոնավացման զոնա) 13
Ցերկրամասի հարավային մասը (խոնավ կլիմայական զոնա) . . 16
Հարավ-արևելյան հատիկային ուայոններ (անկայուն խոնավացման զոնա) 19
Ցերկրամասի Արևելյան մասը (յերաշառկան և չափավոր յերաշառկան զոնա) 21
Ազգային մարզերը 23
4. Աշխատանքների նախընտրությունը և ազդեցությունը ցանքաշրջաններում 25
5. Աշխատանքների մոմկետները և վորակն առջին պլանում . . . 42
6. Աշունն և վճուռ ցանքաշրջաններ մացնելու հաջողությունը . . 45
7. Ծանրաշրջանները պետք է մացեն կուլտանտեսության մասաները 46

Հավելված

- Բերքի բարձրացման մեջոցառումների մասին (ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիտեների Նորհրդի և ՀԿ(Բ)Կ Կենտկոմի վորոշումը) 48
- Կուլտանտեսություններում ցանքաշրջաններ մացնելու մասին (1933 թվի ոգոստոսի 2-ին ՀԿ(Բ)Կ ի Հյուսիսային Կովկասի Ցերկրկոմի և Ցերկրգործկոմի վորոշումը) 51
- Հրահանգ Հյուսիսային Կովկասի յերկրամասի կուլտանտեսություններում ցանքաշրջանների անցկացնելը 55



56932 - 66

«Ժամանակ է արդեն, ցանհերի տաքածու-
բյուններն ավելացնելով, անեսություն լայնու-
թյան անից պայտար դարձնել դեպի հողերի
լավագույն մեակումը, բերքի բարձրացումն
իբրեվ գլխավոր յեվ կենտրոնական խնդիր
գյուղատնտեսության զարգացման ասպարեզում
սվյալ օրջանում»:

..... «1933 թվի բնրացում բուր խորհն-
եսություններում յեվ գյուղատնտեսություններում,
իբրեվ բերքի բարձրացման լավագույն միջոց-
ներից մեկը, մացնել ցանհաօրջան»:

(1932 թվի 29/IX-ի ԺԿԽ և ՀԿ(Բ)Կ ԿԿ-ի
վորոշումներից):

1. ԲԵՐՔԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆ Ե

Գյուղատնտեսության ասպարիզում աշխատող բոլոր կազ-
մակերպությունների առաջ կուսակցության և իշխանության
կողմից դրված է բոլոր գյուղատնտեսական կուլտուրաների
բերքի բարձրացման պայքարն, իբրե ավել մոմենտում գյու-
ղատնտեսության զարգացման գլխավոր և կենտրոնական
խնդիր:

Այս խնդիրը Հյուսիսային Կովկասի համար առանձին
սուր նշանակություն ունի:

Մեր յերկրամասում կուլտանտեսային յերկրագործությունը,
հաջողությամբ զարգացնելով, ընդարձակելով ցանքսերի տա-
քածուությունը, բերքի բարձրացման քիչ արդյունքներ է տալիս:

Բույսերի խոշոր չափով վարակված լինելը ֆլասատու-
ներով և հիվանդություններով, դաշտերի չափազանց կեղ-

տոտովածությունը, վորը կոլտնտեսություններն իբրև «ժառանգություն» ստացել են անհատական տնտեսավարությունից, ագրոտեխնիկային սարքատաժը կազմակերպված կուլակության կողմից, ագրոտեխնիկայի աչքաթող անելը հասցրին դաշտերի ադտոտվածության և բերքի խոշոր կորուստներին:

Մինչև անգամ Կուբանի լավագույն սևահողերում, կլիմայական բարենաջող պայմաններում ստացվել են անբավարար բերք: Այս ամենը պահանջում են համառ կռիվ մոլախոտերի դեմ՝ ագրոտեխնիկայի, դաշտերի մշակության բարձր վորակի համար:

Ներկա 1933 թվի դարնանացանի ժամանակ Հյուսիսային Կովկասյան յերկրամասը խոշոր հաջողությունների հասավ հողի լավագույն կերպով մշակելու պայքարում:

Յերկրամասն այդ հաջողություններին հասավ շնորհիվ կուլակային սարքատաժի ջանքերի, քաղաքացիների ստեղծման, շնորհիվ մասսաների մոբիլիզացիայի, կուսակցության առաջնորդ ընկ. Ստալինի՝ բոլոր կոլտնտեսականներին ունևոր դառնալու լոզունգի շուրջը:

Կոլտնտեսական լայն մասսաների տրամադրության մեջ արմատական բեկում կատարվեց աշխատանքի և կոլտնտեսության սեփականության վերաբերմամբ: Ամրացավ աշխատանքային դիսցիպլինան: Շատ կոլտնտեսություններ դարնանացանը շատ ավելի կանուխ վերջացրին և դրա հետ ել անհամեմատ ավելի լավ, քան թե անցյալ տարիներում: Շատ կոլտնտեսություններ լավ քաղհան արին հասկային և մշակովի կուլտուրաները և դրանով իրենց դաշտերում մոլախոտերի դեմ սխտեմատիկ կովի սկիզբ դրին:

Սակայն, այս միայն սկիզբն է, միայն առաջին քայլերն են: Խոշոր սոցիալիստական տնտեսության առավելությունները, աճող տեխնիկական զինավորությունը և կոլտնտեսային մասսայի արտադրական վերելքն ստեղծում են 1933

թվի աշնան գյուղատնտեսական կամադանիայի ընթացքում կոլտնտեսային դաշտերի բերքի բարձրացման ծավալված կովի համար բոլոր պայմանները: Ինքի բարձրացման այս պայքարի մեջ առաջնակարգ յեվ կարեվոր միջոցառումներից մեկը հանդիսանում է կոլեկտիվիզացիայի մեջ կամեցվոր ցանաբաշխման մեջնելը:

2. ԱՄԵՆ ՄԻ ԿՈՒՏԵՆԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱՎՈՐ ՑԱՆԲԱՆԵՐՁԱՆ

Կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեն և Միության Ժողկոմխորհը վորոշել են ցանքաշրջանն «իրև բերքի բարձրացման լավագույն միջոցներից մեկը» (1932 թ. 29/IX վորոշումը): Ինչհամե և կայանում ցանքաշրջանի նշանակությունն, իբրև բերքի բարձրացման միջոց:

Մեր դաշտերում մշակվում են շատ զանազան տեսակի կուլտուրաներ՝ աշնանացան և դարնանացան, հասկային, մշակովի հատիկային և զանազան տեսակի տեխնիկական բոստանային կուլտուրաներ, միսմյա և բազմամյա խոտեր և այլն:

Այս բոլոր կուլտուրաները հողի տարբեր տեսակի մշակում և խնամք են պահանջում, տարբեր քանակությամբ սննդաբար նյութեր և ջուր են վերցնում հողից և տարբեր խորությունից, վարակվում են զանազան տեսակ ֆլասատուներով և հիվանդություններով, տարբեր տեսակ կովում են մոլախոտերի դեմ, ցանվում և հավաքվում են տարբեր ժամանակներում:

Այդ պատճառով ել զանազան կուլտուրաներ հետևյալ բույսի համար իրանցից հետո հողը թողնում են վոչ մի տեսակ վիճակում:

Միջանի բույսերից հետո (որինակ, դարնանացան հացաբույսերից) ավելի շատ մոլախոտեր են մնում, քան թե

մյուսներից (որինակ, բազմամյա կերախոտերից կամ մշակովիներից հետո, նույնիսկ նրանց կանոնավոր մշակման դեպքում. կորեկը հողից ավելի քիչ խոնավութուն է վերցնում, քան թե, որիննակ, սուգանկան, մանավանդ յերկու անգամ հնձելու դեպքում. արևածաղիկը, յեթե նրան հաճախ միևնույն տեղում ցանենք, սաստիկ կերպով վարակվում է ճրագախոտով, այնինչ յեզրպտացորենը կամ հասկավոր հացաբույսերը ճրագախոտով չեն վարակվում:

Հասկավոր բույսերը բերքի հետ միասին հողից տանում են շատ սննդարար նյութեր, ինչպես ազոտը, իսկ պատիճավորները (լոբի, սոյա, առվույտ և մյուսները) ընդունակ են հողը պարարտացնել ազոտով:

Մշակովիների, մասնավորապես բամբակենու, հաճախ միևնույն տեղում մշակելը յերկրամասի հարավ-արևելյան ռայոններում, հողը փոշիացնում է, իսկ բազմամյա կերախոտերը (առվույտ, եսպարցետ և ուրիշները) վերականգնեցնում են հողի կառուցվածքը, — փոշիացած դրությունից դարձնում են հողն ավելի մանրազնտիկ և դրանով ել ավելի բերքատու:

Այդ պատճառով ել գյուղատնտեսական բույսերի բերքը զանազան նախորդներից հետո խիստ տարբերվում է իր բարձրությամբ և վորակով:

Այսպես, Կուբանի փորձնական կայարանի տվյալների համաձայն, աշնանացան ցորենի բերքը 6 տարվա ընթացքում միջինն ստացվել է.

Արևածաղկից հետո	20,0	ցենտներ	հեկտարից
Սուգանկայից »	17,4	»	»
Գարնանացան ցորենից հետո .	14,8	»	»

Ռոստով-Նախիջևանի փորձնական կայարանում գարնանացան ցորենը 10 տարվա ընթացքում տվել է բերք միջին հաշվով.

Յեզրպտացորենից հետո	7,0	ցենտներ	հեկտարից
Գարուց »	4,2	»	»
Գարնանացան ցորենից »	3,8	»	»

Իոլոր կուլտուրաների բերքի բարձրացման համար հաշվար է նրանց հաջորդականությունն այնպես կառուցել (ցանքսափոխությունը), վորպեսզի յուրաքանչյուր կուլտուրա ստանա հարմարագույն նախորդների տեղը, վորոնք նրա համար զարգացման ավելի լավ պայմաններ են ստեղծում:

Կուլտուրաների այդպիսի հաջորդականությունը, վորն ապահովում է բերքի ընդհանուր բարձրացումը, սահմանում է կանոնավոր կառուցված ցանքսաշրջան:

Սակայն կուլտուրաների հաջորդականությունը միայն նախորդների վորակին նայելով սահմանել չի կարելի: Մենք պլանային տնտեսություն ենք վարում: Մեր սոցիալիստական տնտեսության համար զանազան կուլտուրաներ միատեսակ քանակությամբ հարկավոր չեն:

Մոտակա տարիներին Հյուսիսային Կովկասի կոլտնտեսությունները պիտի ցանեն մոտ 3 միլիոն հեկտար աշնանացան ցորեն, և մոտավորապես 1,606 հազար հեկտար դրանացան ցորեն:

Գարնանացան ցորենի համար լավագույն նախորդը բազմամյա կերախոտերի շերտն է (3 — 4 տարվա) կամ բնական թողած տեղը, սակայն անհեթեթություն կլիներ պահանջել, վորպեսզի դարնանացան ցորենը ցանվեր միայն թողած հողերի վրա կամ կերախոտերից հետո: Այն ժամանակ պետք է նրանցից միքանի միլիոն հեկտար լիներ, այնինչ բազմամյա կերախոտեր մեր յերկրամասի համար, մոտավորապես, հարկավոր է 400 հազար հեկտար:

Աշնանացան ցորենը ցելերի վրա ամենաբարձր բերքն է տալիս, սակայն անհեթեթություն կլիներ պահանջել, վոր բոլոր աշնանացան ցորենը ցանվեր ցելերի վրա:

կուլտուրաների կազմը և տարածութիւնները, վորը պիտի կատարի ընդհանրապէս յերկրամասը, ռաշոնը կամ առանձին կոլտնտեսութիւնը, պետք է վորոշվեն բոլոր կուլտուրաների ցանքսի պետական պլանային առաջադրութեամբ: Այդ ժամանակ, իհարկե պետք ենաշվի առնվին յուրաքանչյուր ռաշոնի և կոլտնտեսութեան կոնկրետ պայմանները (հողը, արտադրութեան միջոցներով ապահովված լինելը, կենդանաբուծութեան պահանջը կերերի վերաբերմամբ և այլն): Այսպիսով կանոնավոր ցանքսաշրջանը պետք է կառուցվի բոլոր կուլտուրաների ցանքսի պետական առաջադրութիւնից յեղնելով և ապահովել նրանց բերքի բարձրացումը: Հետո ցանքսաշրջանն այնպէս պետք է կազմակերպված լինի, վոր պետքի կոլտնտեսային բրիգադն ամրանա, վերջնականապէս վերացվի դիմադրկութիւնը հողի վրա, վորպեսզի աշխատանքը, լծկանը, մեքենաները կոլտնտեսութիւն մեջ ավելի լիակատար կերպով ոգտագործվեն և ըստ հնարավորութեան հավասարաչափ ծանրաբեռնվեն ամբողջ գյուղատնտեսական տարվա ընթացքում: Այսպէս, որինակ, յեթե վերցնենք այնպիսի ցանքսաշրջան, վորի մեջ 1-ին դաշտը յեղիպտոցորենն է, իսկ 2-րդը աշնանացան ցորեն, դա հարավային ռաշոնների համար ագրոտեխնիկապէս լավ կլինի, բայց նա ընդունելի չէ այն պատճառով, վոր նրա վրա բոլոր գլխավոր աշխատանքներն ընկնում են աշնան: Լծկանի և աշխատող ձեռների ծանրաբեռնութիւնը դարնան ավելի ցածր է, իսկ աշնան չափից դուրս շատ: Աշխատանքը և լծկանը ռացիոնալ կերպով չպիտի ոգտագործվեն:

Այսպիսով, կանոնավոր ցանքսաշրջան կոլտնտեսութեան մեջ կառելի յե համառել այնպիսի ցանքսաշրջանը, վորը՝

Նախ՝ բղիտում է բոլոր կուլտուրաների ցանքսի պետական առաջադրութիւնը:

Յերրորդ՝ այս կուլտուրաների այնպիսի հերթահանութիւն և առանձնում, վորը վորոշ ագրոտեխնիկական կանոններ պահ-

պանելու դեպքում ապահովում է բոլոր կուլտուրաների բերքի բարձրացումը յեվ առաջին հերթին սկսյալ կոլտնտեսութեան համար հիմնական կուլտուրաներին: Յերրորդ՝ անհրաժեշտ պայմաններ և սեղծում կոլտնտեսութեան մեջ արտադրութեան միջոցների ավելի լիակատար ոգտագործման յեվ կոլտնտեսային առաջադրութեան արտադրութեան համար:

3. ԻՆՇՊԵՍԻ ՑԱՆՔՍԱՇՐՋԱՆՆԵՐ ԵՆ ՄՏՏՎՈՒՄ ԿՈՒՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԵՋ

Մեր յերկրամասի կոլտնտեսութիւնները ցանքսաշրջաններն սկսեցին մտցնել 1932 թվի վերջերին: Շատ ռաշոններում դարնանացանի կամպանիային մոտիկ արդեն իսկականում կտրված էյին ցանքսաշրջանի դաշտերը և բրիգադային հողաբաժինները, կոլտնտեսութիւնների մեծամասնութիւնը ցանել եր դարնանացանը ցանքսաշրջանի դաշտերին հետեւելով: Սակայն ցանքսաշրջանների դաշտերին կարելի յեր հետեւել մասամբ միայն, վորովհետեւ աշնանացան կուլտուրաները 1932 թ. աշնան արդեն ցանված էյին առանց դաշտերի հաշվառքի: Աշնանանավար քիչ եր արված, դարնանացան հասկավոր կուլտուրաները հարկ յեղով ցանել վոչ այնտեղ, վորտեղ հարկավոր եր ըստ ցանքսաշրջանի, այլ այնտեղ, վորտեղ հարմար, ավելի մաքուր հող կար:

Բացի դրանից, հաճախ ցանքսաշրջանները նախագծվում և կտրվում էյին իսկականում անկանոն: Ընդունվում էյին ցանքսաշրջաններ, վորտեղ հացաբույսը հացաբույսի հետևից գնում եր մինչև 5 տարի շարունակ, հաշվի չեր առնվում կենդանաբուծութիւնը, թույլատրվում եր կոլտնտեսային բրիգադի բեկում, դաշտերի և բրիգադային հողաբաժինները կտրվում էյին առանց հաշվի առնելու մի շարք մոմէնտներ: Միքանի դեպքերում եր, հակառակ կուսակցու-

թյան և կառավարության պահանջներին, ընդգծվում եր հատիկային կուլտուրաների կրճատում:

Իհնչպիսի պահանջներին պետք է բավարարեն ցանքսաշրջանները:

ԽՍՀՄ-ի ԿԳԿ-ի 33 թվի հունվարի 30-ի վորոշումով, այդ պարզ կերպով վորոշված է: «Մտցվող ցանքսաշրջանները պետք է ապահովեն հատիկային հողամասի գոյություն ունեցող չափերի պարտադիր պահպանումը, իսկ մի շարք ուսյոններում հատիկային հողամասի աճը, լավ նախորդների ցանքսը հատիկայիններից առաջ, կեղտոտված հողերի նախորդը ցել դարձնելը, կերային բազայի աճը կենդանաբուծության համար, տեխնիկական և մշակովի կուլտուրաների ծանրաբեռնվածության պակասեցումը հատիկային շրջաններում, միաժամանակ նրանց բերքատվության աճումով»:

Յեղնելով կառավարության այս ղրիբկտվից և ցանքսերի տարածության վերաբերյալ այն առաջադրություններից, վորոնք սահմանված են յերկրամասի, ուսյոնների համար, կոլտնտեսություններում հենց մտցվում են համապատասխան ցանքսաշրջաններ:

Ծանոթ. Կոլտնտեսություններում մտցվող ցանքսաշրջանների սքեմների և նրանց ձևավորությունների թիվը շատ է: Ներքեում մեջ են բերվում միայն հիմնական հատիկային ցանքսաշրջանները:

Ցանքսաշրջանների բնորոշումը արվում է միայն հասկալորների և, մասնավորապես, աշնանացանների ընդհանուր զետեղման տեսակետից:

ՅԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ՄԱՍԸ

Պատկանում է յերաւսային կլիմայական գոնային

ՌԱՅՈՆՆԵՐ՝ Վյոշնեպի, Վ. Դոնեպի, Լ. Կալիսկեպի, Միլեբովսկի, Տաբատկեպի, Կամեպի, Շախտիեպի, Որիվսկի, Կոնստանտինովսկի:

Այս ուսյոնները բնորոշվում են հասկավոր կուլտուրաների ցանքսերի տարածության շատ բարձր տոկոսով: Հիմնական կուլտուրաներն են գարնանացան ցորենը և հաճարը:

Մշակովիների քանակն, առանձնապես այս զոնայի տրեքյան մասում, համեմատաբար մեծ է:

Դաւսաբուծության բնույթին բավաբարում են յեվ ցանքսաշրջաններ:

I. Վ ե ց ա դ ա շ ա

1. Յել, արեւածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն և հաճար
3. Գարնանացան ցորեն
4. Յեգիտացորեն և ուրիշ կուլտուրաներ
5. Գարնանացան ցորեն
6. Հաճար և գարնանացան վարսակ և գարի:

II. Վ ե ց ա դ ա շ ա

1. Յել, արեւածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն և գարնանացան ցորեն
3. Հաճար
4. Գարնանացան ցորեն, վարսակ, գարի
5. Յեգիտացորեն և ուրիշ մշակովիներ
6. Գարնանացան ցորեն:

III. Յ ո թ ն ա դ ա շ ա

1. Յել, արեւածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն, գարնանացան ցորեն
3. Հաճար
4. Գարնանացան ցորեն
5. Յեգիտացորեն, սորգո և ուրիշ մշակովիներ
6. Գարնանացան ցորեն
7. Հաճար, գարի, վարսակ:

IV. Գ ա ո ա դ ա շ ա

1. Յել, արեւածաղիկ

2. Աշնանացան ցորեն, գարնանացան ցորեն
3. Հաճար
4. Գարնանացան ցորեն, գարի, վարսակ:

Վեցադաշտը տալիս է 66⁰/₀ հասկավորներ, յոթնադաշտը 71⁰/₀ և քառադաշտը՝ 75⁰/₀ ցանքսաշրջանի տարածությունից: Գարնանացան ցորեն պիտի ցանվի առաջին վեցադաշտում 33⁰/₀, մնացած ցանքսաշրջաններում մոտավորապես 40⁰/₀:

Հավաքույն տեղերը հատկացված են ավելի արժեքավոր կուլտուրաներին: Մշակովիներն անցնում են գարնանացան ցորենի տակ և մաքուր ցելերը՝ աշնանացան ցորենի տակ:

Աշնանացաններն ալյուտեղ կանուխ են ցանվում, դեռ ևս մինչև հիմնական մշակովիների — արևածաղիկի և յեզիպտացորենի — հավաքելը: Այդ պատճառով աշնանացան ցորենն այս զոնայում պետք է ցանվի միայն ցելի մեջ:

Աշնանացան հաճարը, իբրև ավելի սակավարժեք և միևնույն ժամանակ ավելի դիմացկուն կուլտուրա, շատ հաճախ պիտի ցանվի ցորենից հետո (գարնանացան և աշնանացան): Միայն այս զոնայի հարավային մասում կարող է հաճարի ցանքսը կատարվել արևածաղիկից հետո: Այս խմբի (Ուլիվսկու, Մորոզովսկու, Տացինսկու, Յիմլյանսկու) արևելյան ռայոններում հաճարի մի մասը պետք է ցանվի նույնպես մաքուր ցելերի մեջ:

Բոլոր մեջ բերված ցանքսաշրջաններում, բացի առաջին վեցադաշտից, հասկավորները գնում են իրար հետևից յեքեք տարի շարունակ:

Այս առաջ է դալիս հասկավոր հացաբույսերին և ամենից առաջ գարնանացան ցորենին բարձր տեսակարար կշիռ տալու անհրաժեշտությունից: Սակայն այսպիսի հերթականություն (յեքեք հացաբույսերից) թուլյատրվում է միայն այն անհրաժեշտ պայմանով, վորպեսզի այս դաշտերից միջինը ամբողջապես բռնված լինի հաճարով:

Կանոնավոր մշակման և իր ժամանակին ցանելու դեպքում, հաճարը հրաշալի կերպով զարգանում է աշնան, կանուխ սկսում է աճել գարնան և լավ կերպով խեղդում է մոլախոտերը: Շատ մոլախոտեր հաճարի մեջ կամ բուրդովին չեն ծաղկում, կամ չեն հասնում սերմնավորման՝ մինչև հաճարի հավաքելը:

Այդ պատճառով կանոնավոր ագրոտեխնիկայի դեպքում, հացաբույսից հետո ցանված հաճարը վոչ միայն ընդունակ է բարձր բերք տալ, այլ և ինքն իսկ չախորդ է հանդիսանում գարնանացան հացաբույսերի համար:

ՅԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՏԻԿԱՅԻՆ ՄԱՍԸ

Աճկայուն խոնավացման զոնան

ԽԱՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՆՎԱ) Նավոչերկասկի, Մատվ-Կուրգանի, Տագանրոգի, Ազովի, Մյասնիկյան, Կուչուկայի, Մեչյոտինսկի, Սալսկի:

բ) Յեյակի, Ստարո-Միսկայ, Կանեվսկի, Պավլովսկի, Բելոգորսկի, Տիլսերսկի, Նավո-Պոկրովսկի:

Հասկավոր հացաբույսերն այս ռայոնների ցանքսերի տարածությունում մեջ բռնում են 61 — 64⁰/₀: Ավելի դեպի հարավ գալով գարնանացան ցորենը և հաճարն աստիճանաբար տեղի յեն տալիս աշնանացան ցորենին: Գարնանացան ցորենի տոկոսը 36 — 33⁰/₀-ից (Նովոչերկասկի, Մատվ-Կուրգանի ռայոնները) ընկնում է մինչև 19⁰/₀-ի (Տիլսերսկի), բայց փոխարենը բարձրանում է աշնանացան ցորենը՝ 16⁰/₀-ից (Նովոչերկասկի) մինչև 45⁰/₀ (Տիլսերսկի և): Աշնանացան հաճարը ցանվում է քիչ չափով (3 — 7⁰/₀) այս զոնայի միայն հյուսիսային ռայոններում: Ամբողջ ցորենը — աշնանացանը և գարնանացանը միասին — ցանքսաշրջաններում բռնում են 53 — 56⁰/₀: Այս ռայոնների մասին կարելի է ասել, վոր սա ցորենի իսկական շտեմարանն է: Մեր համապատասխան եյ կառուցվում են ցանքսաշրջանները:

I. Վեց ադաշտ

1. Ցել և արևածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Գարնանացան ցորեն
4. Յեգիպտացորեն և ուրիշ մշակովիներ
5. Գարնանացան ցորեն
6. Գարի, վարսակ և կերախոտեր.

II. Վեց ադաշտ

1. Ցել և արևածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Գարնանացան ցորեն
4. Յեգիպտացորեն և ուրիշ մշակովիներ
5. Գարնանացան ցորեն
6. Աշնանացան ցորեն, գարի և վարսակ:

III. Վեց ադաշտ

1. Արևածաղիկ և ուրիշ վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Գարնանացան ցորեն
3. Յեգիպտացորեն, գենագերչակ և կերախոտեր
5. Գարնանացան ցորեն, գարի, վարսակ
6. Աշնանացան ցորեն:

IV. Վեց ադաշտ

1. Արևածաղիկ և ուրիշ վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Աշնանացան ցորեն
4. Յեգիպտացորեն, գենագերչակ
5. Գարնանացան ցորեն
6. Աշնանացան ցորեն, գարի, վարսակ:

V. Հնգ ադաշտ

1. Ցել, արևածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Գարնանացան ցորեն, գարի, վարսակ
4. Յեգիպտացորեն և կերախոտեր
5. Գարնանացան ցորեն:

VI. Հնգ ադաշտ

1. Արևածաղիկ և ուրիշ վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Յեգիպտացորեն, գենագերչակ, ուրիշ ուշ մշակովիներ և կերախոտեր
4. Գարնանացան ցորեն և գարի
5. Աշնանացան ցորեն:

I—IV վեցադաշտ ցանքսաշրջաններում, նույնպես, ինչպես և V—VI հնգադաշտերում պարզ յերևում է, թե ինչպես աշնանացան ցորենը դուրս է գցել գարնանացան ցորենին:

Ցույց տրված բոլոր ցանքսաշրջաններում մշակովիների մի դաշտը կազմվում է ցելից և վաղ մշակովիներից, գլխավորապես արևածաղիկից, և ամբողջովին պետք է անցնի աշնանացան ցորենի տակ: Իսկ մշակովիների յերկրորդ դաշտը բռնվում է յեգիպտացորենով, գենագերչակով, ուրիշ մշակովիներով (որինակ՝ շաքարի ճակնդեղ, Տիխորեցկի ուսյոնում) և կերախոտերով: Այս մշակովի կուլտուրաները հասնում և հավաքվում են վոչ այնքան վաղ, վորպեսզի նրանց տեղը կարելի լինի ժամանակին աշնանացան ցորենը ցանել: Այդ պատճառով նրանք ցանքսաշրջանի մեջ անցնում են գարնանացան հասկավորների տակ և այս դեպքում աշնանացան հացաբույսերի տեղը: Կանոնավոր և իր ժամանակին ազդրտեխնիկան թույլ և տալիս այս ցանքսաշրջ-

շաններում (աշնանացան ցորենն և գարնանացանից հետո գալիս, թե գարնանացանը աշնանացանից) ապահովել բերքատվության ընդհանուր բարձրացումը:

Նովոչերկասկի, Մատվ-Կուրգանի, Մեչյոտինսկիյ և Սալսկի ռայոնների մի քանի կոլտնտեսություններում, վորտեղ հաճար և ցանվում, մտցվում են նույնպիսի ցանքսաշրջաններ հաճարով, ինչպես և Յերկրամասի նախընթաց հյուսիսային մասում:

ՅԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ՄԱՍԸ

Պատկանում և խոնավ կլիմայական գոնային

ՌԱՅՈՆՆԵՐՆ ԵՆ՝ Բրյուխովցկիյ, Տիմաշովսկիյ, Սլավյանսկիյ, Կրասնոգորի, Ադրգեյ, Ուստ-Լաբայի, Կորեմնովսկիյ, Վառնովսկիյ, Կրասնոսելսկիյ, Կուրգանսկիյ, Արմավրի, Լաբայի, Բելոբեչիսկիյ, Մալիսկիյ, Ուրադնիսկիյ, Նեվինոմիսկիյ:

Սրանք աշնանացան ցորենի ռայոններն են, վորը նրանց մեջ բռնում և միջին հաշվով ցանքսային տարածություն 47⁰/₀-ը: Իսկ բոլոր հասկավոր հացաբույսերը ցանքսային տարածության 56⁰/₀-ը:

Միևնույն ժամանակ այստեղ շատ բարձր տեսակաբար կշիռ ունեն մշակովի հատիկայինները և զանազան տեխնիկական կուլտուրաները:

Այս գոնայում հիմնական հատիկային ցանքսաբույսերն են.

I. Հնգադաշտ

1. Վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Ուշ մշակովիներ և կերախոտեր
4. Աշնանացան ցորեն և գորշ հացաբույսեր
5. Աշնանացան ցորեն:

II. Վեցադաշտ

1. Վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Աշնանացան ցորեն
4. Ուշ մշակովիներ
5. Աշնանացան ցորեն, գորշ հացաբույսեր և կերախոտեր
6. Աշնանացան ցորեն:

III. Կամ թե վեցադաշտ ուրիշ կանոնով անցվածքով

1. Վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Աշնանացան ցորեն
4. Ուշ մշակովիներ
5. $\frac{1}{2}$ դաշտը աշնանացան ցորեն և $\frac{1}{2}$ դաշտը գարի
6. $\frac{1}{2}$ դաշտը գարի և $\frac{1}{2}$ դաշտը աշնանացան ցորեն:

Մշակովի կուլտուրաների ավելի բարձր տոկոս ունեցող կուլտնտեսություններում մտցվում են.

IV. Յանքսաշրջաններ: Քառադաշտ եր

1. Վաղ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Ուշ մշակովիներ և կերախոտեր
4. Աշնանացան ցորեն և գորշ հացաբույսեր:

V. Վեցադաշտ եր

1. Արևածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Յեզեպտացորեն
4. Աշնանացան ցորեն
5. Գենադերչակ և ուրիշ մշակովիներ
6. Գորշ հացաբույսեր և աշնանացան ցորեն:

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР



VI. Կամ թե յոթնադար տասնպիսի կազմով՝

1. Արեածաղիկ
2. Աշնանավար ցորեն
3. Յեգիպտացորեն
4. Աշնանացան ցորեն
5. Գենագերչակ և ուրիշ մշակովիներ
6. Գարի
7. Աշնանացան ցորեն:

Մեջ բերված ցանքաաշըջաններում հասկավոր հացաբույսերը կարող են բուսել ցանքաաշըջանի տարածության 36-ից մինչև 50⁰/0-ը, իսկ մշակովիները՝ համապատասխան կերպով 33-ից մինչև 50⁰/0-ը:

Յերկրամասի այս մասում աշնանացաններն ավելի ուշ են ցանվում, քան թե նախորդ կենտրոնական մասում: Մշակովիները հավաքելուց հետո, աշխատանքը ժամանակին կատարելու դեպքում, բավականաչափ ժամանակ է մնում, վորպեսզի հողը նորմալ ժամկետներին պատրաստ լինի աշնանացանները ցանվելու: Այդ պատճառով ամենաքիչը մշակովիների 75⁰/0 պետք է անձնի աշնանացան ցորենի տակ: Յեմիայն այնպիսի կուլտուրաներ, ինչպես բամբակենին (Սլավյանսկի ռայոնում) լուր տվողները, շաքարի ճակնդեղի մի մասն անցնում են դարու տակ:

Այն ցանքաաշըջաններում, վորտեղ հասկավորները բուսում են տարածության 50⁰/0-ից ավելի, աշնանացան ցորենի դաշտի ¹/₂-ը կամ ամբողջ դաշտը (ուրիշ խոսքերով, ցանքաաշըջանում յեղած բոլոր ցորենի 25 — 30⁰/0-ը) զնում է աշնանացան ցորենից հետո:

Հողագործներից, հաճախ ել ագրոնոմներից, կարելի չէ հակաճառություններ լսել աշնանացան ցորենի յերկու տարի իրար հետևից ցանելու դեմ և յերկյուղ, վոր այդպիսի հաջորդականությունը հասցնի մոլախոտերի և վնասատուների բազմացման:

Այսպիսի պատճառաբանությունները հենվում են վերջին տարիների փաստերի վրա, յերբ իսկապես ցորենը ցորենի հետևից աղտոտվում եր և նրա վրա բազմանում եյին վնասատուները (որինակ հացահատիկային բզեզը): Սակայն վնասատուների և մոլախոտերի բազմացումն առաջանում եր վոշ թե ցորենի յերկու տարի շարունակ իրար հետևից ցանելուց, այլ նրանից, վոր ցորենը շատ տարիներ շարունակ ցանվել եր իրար հետևից և այն ել առանց վորեւ ագրոտեխնիկային, յերբեմն ել վնասակար կուլակային «ագրոտեխնիկայով»:

Մշակովի կուլտուրայի լավ մշակումն աշնանացան ցորենի առաջին դաշտի համար, բերքահավաքից հետո հնձված արտերի ծանծաղավարը, և հետագա ցանքից առաջ կատարված խոր վարելն աշնանացան ցորենի յերկրորդ դաշտի համար և ժամանակին ցանելը, հեռացնում են կեղտոտելու և վնասատուների շատանալու վտանգը և ապահովում են ցորենի բարձր բերքը:

Այս զոնայի հարավում (Մայկոպի, Բելորեչենկի ռայոններ) դիմացելուն կ'ընդվ ձմերում է աշնանացան դարին: Այդ պատճառով, այնտեղ, վորտեղ կազմակերպչական-տնտեսական կարգի տեսակետից (ոգտագործել աշունը, ավելի թեթևացնել դարունը) այդ նպատակահարմար է, ավելի լավ է գարնանացան դարին փոխարինել աշնանացանով:

ՀԱՐԱՎ-ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՀԱՏԻԿԱՅԻՆ ՌԱՅՈՆՆԵՐԸ

Անկայուն խոնավացման գոնաները

ՌԱՅՈՆՆԵՐԸ ԵՆ՝ ա) Մեդվիժենսկի, Նովո-Ալեքսանդրովսկի, Իգորկո-Տաչինսկի:

բ) Ստավրոպոլի, Նուրսավոսկի, Հաճախի-Ջրերի, Գեորգիևսկի, Ալեքսանդրովսկի:

Հասկավոր հացաբույսերը բուսում են ցանքի տարածության 57 — 60⁰/0-ը, իսկ աշնանացան ցորենը 40 — 45⁰/0:

Մեղվեժենակիյ և Իգորիխո-Տիշենակիյ ռալոններում տարածության 70|0-ն անցնում է գարնանացան ցորենի տակ: Հիմնական մշակովիներն են արևածաղիկը և յեզիպտացորենը: Ցելը մտցվում է ցանքսաշրջանի տարածության 6 — 10|0-ի չափով:

Տիպային ցանքսաշրջանները կլիմեն հետևյալներն՝

I. Վ և ց ա դ ա շ ա

1. Ցել արևածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Աշնանացան ցորեն
4. Ցեզիպտացորեն, ուրիշ մշակովիներ, կորեկ
5. Գարնանացան հասկավորներ (գարի, գարնանացան ցորեն) և աշնանացան ցորեն
6. Աշնանացան ցորեն և գարի:

II. Հ ն գ ա դ ա շ ա

1. Ցել, արևածաղիկ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Ցեզիպտացորեն և ուրիշ մշակովիներ
4. Հասկավոր գարնանացաններ, աշնանացան ցորեն
5. Աշնանացան ցորեն:

Կուլտուրաների հերթականությունը ցանքսաշրջաններին մեջ նման է Կուրանի զոնային: Սակայն այստեղ աշնանացանները պետք է նորմալ կերպով ավելի առաջ ցանվեն, քան թե Կուրանում և յեզիպտացորենը աշնանացանների համար իբրև նախորդ՝ դառնում է արդեն անհուսալի:

Ստավրոպոլի փորձնական կայարանի փորձյալների համաձայն, աշնանացան ցորենի բերքը գարուց հետո պակաս չէ, այլ մինչև իսկ 10 տոկոսով ել ավելի բարձր է յեզիպտացորենից հետո ցանվածների բերքից, վորովհետև յեզիպ-

տացորենն ուշ հավաքելու պատճառով, հարկ է լինում ցորենն ավելի ուշ ցանել: Վոչ պակաս հաջողությամբ կարող է զնալ և ցորենը ցորենից հետո: Սակայն այստեղ առանձնապես պետք է ընդգծել ագրոտեխնիկայի նշանակությունը, վորովհետև այս ռալոններում համեմատաբար ավելի շատ են տարածված ցորենի վնասատուները՝ գեսսենյան և շվեդական հանձեղը:

ՅԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՄԱՍԸ

Յերաւսային յեվ չափազանց յերաւսային զոնա

ա) ՀՅՈՒՍԻՍ-ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՌԵՅՈՆՆԵՐՈՒՄ ԲԵՐՈՒՄԻՆԵՍԿԻՅ, ԶԻՆՈՎԻԿԻՎՈՎԿԻՅ, ԿԱՎԻԳԵԿԻՅ, ՊՐՈԽՈՒՄԵՆԿԻՅ:

Հասկավոր հացաբույսերը բուսում են ցանքսերի տարածության 66|0-ը: Աշնանացան ցորենի ցանքսերը կատարվում են մաքուր ցելի վրա և ընդգծվում են փոքր չափերով՝ 2|0-ից (Կալմիկյան ռալոն) մինչև 13|0 (Պրոխոմարական ռալոն): Մշակովի կուլտուրաներ քիչ են: Ցելը բուսում է ցանքսաշրջանի մեջ տարածության 12 — 16|0-ը:

Աշնանացանների 40|0-ից ավելի կատարվում է ցելի վրա: Բացի դրանից, հասկավոր հացաբույսերի հիմնական նախորդները հանդիսանում են կորեկը, մանանեխը, սորգոն, բոստանները և յեզիպտացորենը:

Տիպային ցանքսաշրջաններ այս ռալոնների համար:

I. Վ և ց ա դ ա շ ա

1. Ցել, կորեկ
2. Հաճար
3. Գարնանացան ցորեն
4. Մշակովիներ
5. Գարնանացան ցորեն
6. Հաճար և գարի:

II. Վեց ադաշտ

1. Ցեղ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Գարբի, դարնանացան ցորեն
4. Կորեկ, բոստան
5. Հաճար
6. Գարնանացան ցորեն:

բ) ՀԱՐԱՎ-ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԲԱՄԲԱԿԻ ՌԱՅՈՆՆԵՐԸ՝ Վիճադեյմակիյ, Թուրք-մեմակիյ, Պետրովակիյ, Բլագոդարնեմակիյ, Պրիկումակիյ, Վերնցովո-Ալեքսանդրովակիյ, Մոզգովակիյ:

Հասկավոր հատիկային հացաբույսերը բռնում են ցանք-սի տարածություն 50⁰/0-ը, վորի թվում աշնանացան ցորենը բռնում է 35⁰/0-ը: Ցեղի համար հատկացվում է մշակվող տարածություն 15⁰/0-ից ավելին, վորն ամենաբարձր տոկոսն է կազմում ամբողջ յերկրամասում:

Մշակովիների հողամասում հիմնական կուլտուրան բամբակենին է, միջին թվով ցանքսի տարածություն 8⁰/0-ը: Ցեզիպատացորենը սորգոյի հետ միասին բռնում են 50⁰/0-ից քիչ և արևածաղիկը 2⁰/0-ից քիչ:

Հիմնական ցանքատեղանքն են.

I. Վեց ադաշտ

1. Ցեղ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Կորեկ և մշակովիներ
4. Աշնանացան ցորեն
5. Մշակովիներ և կերախոտեր
6. Աշնանացան ցորեն և գորշ հացաբույսեր:

II. Վեց ադաշտ

1. Ցեղ

2. Աշնանացան ցորեն

3. Բամբակենի

4. Գորշ հացաբույսեր

5. Կորեկ, բոստան, կերախոտեր

6. Աշնանացան ցորեն:

III. Հնգ ադաշտ

1. Ցեղ

2. Աշնանացան ցորեն

3. Բամբակենի

4. Գորշ հացաբույսեր

5. Աշնանացան ցորեն և աշնանացան դարի:

Աշնանացան ցորենը ցանվում է ցելից, կորեկից, բոստանից և մշակովիներից հետո և քիչ քանակությամբ է դարուց հետո — աշնանացան կամ գարնանացան:

Մոզգովի, Վորոնցովո-Ալեքսանդրովսկու և մասամբ ել Պրիկումսկու ռայոններում աշնանացան դարին ավելի լավ բերք է տալիս, քան թե գարնանացանը և հավասար պայմաններում նախապատվությունը պետք է տալ աշնանացան դարուն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԵՐԸ

Կարաչայ, Ձերքեսիա, Ինգուշեքիա, Հյուսիսային Ոսեթիա, Կարաբդինո-Բալկարյան յեվ Ձեչենցեքի ինքնավար մարզերը:

Ինքնավար մարզերում յեզիպատացորենը հանդիսանում է գլխավոր կուլտուրան: Նրանով բռնված է ցանքսի տարածություն 50⁰/0-ը: Նա ներկայացնում է հասկավոր հացաբույսերի համար հիմնական նախորդը, մասնավորապես աշնանացան ցորենի համար, վորն այդ մարզերում բռնում ցանքսերի տարածություն 13—18⁰/0-ը (բացի Ինգուշեքիայից, վորանդ ցորենը բռնում է միայն մոտ 2⁰/0):

Հասկա՞ւար հացաբոլոյսերով ցանխաւորջաններ կարող են լինել հետեւյալները —

I. Հնգադաշտ

1. Յեզիպտացորեն
2. Աշնանացան ցորեն
3. Յեզիպտացորեն
4. Աշնանացան գարի, գորշ հացաբոլոյսեր
5. Յեզիպտացորեն և ուրիշ մշակովիներ:

II. Հնգադաշտ

1. Յեզիպտացորեն և ուրիշ մշակովիներ
2. Աշնանացան ցորեն
3. Յեզիպտացորեն
5. Ազատ հողամաս (կերախոտեր, գետնատանձ):

III. Վեցադաշտ

1. Յեզիպտացորեն
2. Յեզիպտացորեն
3. Աշնանացան ցորեն
4. Յեզիպտացորեն
5. Յեզիպտացորեն
6. Գերախոտեր.

IV. Հնգադաշտ

1. Յեզիպտացորեն
2. Յեզիպտացորեն
3. Կարտոֆիլ
4. Աշնանացաններ
5. Յեզիպտացորեն:

4. ԱՇՆԱՆԱՑԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽՈՐԴՆԵՐԸ ՅԵՎ ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱՆ ՑԱՆԲԱԾԵՐՋԱՆՈՒՄ

Թե ինչպիսի նախորդներէջ հետո պիտի ցանկն աշնանացանները ցանքսաշրջաններում, մենք վերլուծեցինք հիմնական հատիկային ցանքսաշրջանների քննության ժամանակ:

Համարի համար հյուսիսում՝ զարնանացան ցորեն և քիչ չափով արևածաղիկը:

Արևելյան ռայոններում՝ ցելը, կորեկը, բոստանները և զարնանացան հատիկավորները:

Ասեմանացան ցորենի համար՝ հյուսիսում և հյուսիս-արևմուտքում անբացառապես մաքուր ցելը:

Կենտրոնական հատիկային ռայոններում՝ ցելը, վաղ մշակովիները, զարնանացան ցորենը և զարին:

Յերկրամասի հարավային մասում՝ մշակովիները, վաղ և ուշ, քիչ չափով-հասկավոր հացաբոլոյսերը (աշնանացան ցորեն և զարին):

Հարավ — արևելքում՝ ցելը, կորեկը, մշակովիները և վորոշ մասում ել աշնանացան և զարնանացան զարին:

Ազգային մարզերում՝ յեզիպտացորենը և կարտոֆիլը:

Ասեմանացան գարու համար՝ հարավային, հարավ-արևելյան ռայոններում ուշ մշակովիները և հասկավոր հացաբոլոյսերը (աշնանացան ցորենը):

Այստեղ ցույց են տրված միայն հիմնական նախորդները, վորոնք բռնում են մեծ տարածություններ:

Սակայն ցանքսաշրջաններում պիտի ցանկն և ուրիշ յերկրորդական կուլտուրաներ: Անհրաժեշտ է նույնպես իմանալ նրանց վորակն ևս, իբրև զանազան բոլոյսերի համար նախորդներ, մասնավորապես աշնանացան հացաբոլոյսերի համար, վորպեսզի ճիշտ կերպով գետեղենք բոլոր կուլտուրաները ցանքսաշրջանում:

Մոտակա տարիներին, ցանքսաշրջանի անցողական մոմենտին, հարկ ե լինում անխուսափելիորեն պատահել աշնանացանների ուրիշ նախորդներից հետո ցանելուն, քան սահմանված ե այդ ցանքսաշրջանով:

Առանձնապես 1933 թ. աշնան ցանքսի ժամանակ, յերբ սկսվում ե անցումը՝ գոյություն ունեցող այլ ե այլ դաշտերից դեպի կանոնավոր ցանքսաշրջանը, հարկ ե լինում՝ գործ ունենալ աշնանացան հացաբույսերի ամենատեսակ նախորդների հետեից կուտակված ցանքսերի հետ:

Այդ պատճառով շատ կարևոր ե վերոշել ե իմանալ դաշնազան կուտուրաների արժեքը, իբրև աշնանացանների նախորդների ե մատնանշել վճռական ագրոտեխնիկական միջոցառումների վրա, վերոնք կհարթեյին վատ նախորդների անբարենպաստ ազդեցությունը:

Քննենք այս՝ ըստ կուտուրաների ե յերկրամասի զոնաների:

Անանցան հանաբ: Դոնեցիի փորձնական կայարանը 9 տարվա ընթացքում միջին հաշվով ցույց ե տալիս աշնանացան հաճարի այսպիսի բերքեր:

Աղյուսակ № 1

Ցելի տեսակը	Հաճարի բերքը	
	Ցնտներ- ներով հեկտ.	% % - ու
Վաղ, մաքուր ցել	18,4	100
Ուշ ցել	14,7	80
Վիկայի ցել	12,6	68
Ածանց ցելի (ցանած, գարուց հետո տափան անելով)	7,1	39

Այս փորձից կարելի յե մի անվիճելի յեղրակացություն անել, վոր վաղ մաքուր ցելն ապահովում ե աշնանացան

հաճարի ամենաբարձր բերքեր: Սակայն այն ուայոններում, վորտեղ հաճար են ցանում, այս ընթացիկ տարում ցելիք քիչ են վարված ե նրանցից մի մասն ել դրա հետ պետք ե բռնված լինի աշնանացան ցորենով: Այդ պատճառով աշնանացան հաճարը գլխավորապես պիտի ցանվի գարնանացան հացաբույսերից հետո:

Ցավոք սրտի, փորձնական կայանները հատկապես չեն զբաղվել հասկավոր հացաբույսերի, իբրև հենց հասկավորների նախորդների, ուսումնասիրությամբ, սակայն յեղած տվյալներն ել թույլ են տալիս մի քանի եյական յեղրակացություններ անել:

Հաճարի բերքի խոշոր տարբերությունն անցել դաշտում տափանով ցանված, դեպքում համեմատած վոշ միայն ուշ (հոկտյան) ցելի, այլ նույնիսկ վեկայի ցելի հետ, հիմք ե տալիս յեղրակացնելու, վոր վճռական նշանակություն ունի աշնանացանի համար հողի պատրաստելը: Փորձի մեջ ցանքսի ժամկետերը միատեսակ եյին, իսկ գարնանացան հացաբույսերի ե վիկայի տակ խոնավության քանակի մեջ այնպիսի մեծ տարբերություն լինել չեր կարող: Այստեղից կարելի յե յեղրակացություն անել, վոր գարնանացան հնձված արժի մեջ հանաբի տափանով ցանքսը անբույսերի յե, սակայն գարնանացան հացաբույսերից հետո ազատված դաշտի ժամանակին յեվ մանրակրկից պատրաստում կարող ե տալ հանաբի բավականաչափ բաժն բերք:

Ռոստով-Նախիջևանի փորձնական կայարանը վերջին յոթը տարվա ընթացքում փորձել ե կատարել այսպիսի ցանքսաշրջաններ:

1-ին դաշտը — ցել ե զանազան ցելակալ բույսեր

2-րդ դաշտը — աշնանացան հաճար:

3-րդ դաշտը — գարնանացան գարի

ե ստացել ե 7 տարվա ընթացքում այս ցանքսաշրջաններում հետևյալ բերքերը:

Ցեղակալ բույսը — աշնանացան հաճարի նախորդ	Ցեղի բույսերի բերքը (տոն, հատիկ, պտուղներ)	Աշնանացան հաճարի բերքը	Գարնանացան գարեկ բերքը
Ապրիլյան ցեղ	—	20,9	20,0
Վիկ ու վարդակի ցեղ	28,5	16,8	20,0
Գարի (առանց ցեղի)	14,5	9,4	17,1
Ցեղիպտացորեն (ամերիկ. ցեղ)	22,4	9,1	16,8
Դդում	194,0	7,1	19,2

Ապրիլյան ցեղն այստեղ ևս տալիս է հաճարի ամենաբարձր բերքը, նրանից հետո գալիս է վիկի ցեղը: Իսկ յեգիպտացորենի և առանձնապես դդումի ցեղերը վորոշակի կերպով տեղի յեն տալիս դարուն, չնայած, վոր դարուն վրա արված այս փորձի մեջ իսկապես հացաբույսը հացաբույսից հետո յեր յեղել: Ցեղիպտացորենը և դդումը խիստ ուշ են հավաքվում և վատ նախորդներ են աշնանացան հաճարի համար, թեև դարնանացան կուլտուրաների համար նրանք հանդիսանում են ամենալավ նախորդներ: Այստեղից կարելի չե նույնպես յեղրակացություն անել, վոր աշնանացան հաճարի բերքն առաջին հերթին կախված է վոչ թե նախորդի հատկությունից, վորը հատուկ է նրան իբրև բույսի, այլ հողի այն մշակումից և աշնանացանի ցանքսի ժամկետներից, վորը կարելի չե աշնանացանին հատկացնել նախորդների հավաքելուց հետո:

Աճանցանցան հաճարի գարնանացան բույսերից հետո ցանելու դեպքում, հարկավոր է հասուկ ուժադուրքուն դարձնել հնձված առժի ծանծաղավարի յեվ ցանքսից առաջ իր ժամանակին խաբ վարելու վրա:

Հնձած արտի ծանծաղավարն անհրաժեշտ է հացաբույսի հավաքելուց անմիջապես հետո կատարել, վորպեսզի միամյա

մոլախոտերին (մկնախոտ (մըլեխ), թալ (լիբեդա), վորոնք կեղտոտում են հացաբույսերը, թույլ չտրվի սերմեր տալ և վոչնչացնել այնպիսի մոլախոտերը: Ինչպես առաջին տարվա կորնդանը: Մեր դաշտերի խոշոր չափով կեղտոտված թյան և մեծ քանակությամբ փասատուներ լինելու պատճառով, մոլախոտերի դեմ կռիվը պետք է անցկացնել ամբողջ տարվա ընթացքում զանազան միջոցներով:

Հնձած արտի իր ժամանակին կատարված ծանծաղավարը հանդիսանում է դաշտերի կեղտոտվածության և փասատուների դեմ կռիվի ամենալուրջ միջոցներից մեկը: Բոլոր դեպքերում, վորտեղ այդ հնարավոր է, անհրաժեշտ է հրնձած արտն այրել, իբեև մոլախոտերի վոչնչացման իսկական միջոցներից մեկը և առանձնապես դյուղատնտեսական բույսերի մի քանի փասատուների:

Բայց հնձած արտի վաղ կատարված ծանծաղավարը ուրիշ նշանակություն էլ ունի, առանձնապես հյուսիսային և արևելյան ռայոններում: Այստեղ աշնանացանի ժամանակին մոտիկ հասկավորների, նույնպես և մշակովիների տակի հողը հաճախ լինում է շատ չոր: Իսկ ծանծաղավար կատարված դաշտն ավելի լավ է պահպանում և կուտակում խոնավությունը, թույլ է տալիս ավելի լավ կատարել նախացանքսի մշակումը և վաղ ցանել աշնանացանները:

Աշնանացան հաճարի մշակովիներից հետո ցանելու դեպքում, անհրաժեշտ է ամենից առաջ ընտրել վաղ մշակովիները (բոստան, սիլոս) և նույնպես մյուս վաղ հավաքվող կուլտուրաները (կորեկ, մանանիխ):

Սակայն այս ընտրությունը կարող է շատ սահմանափակ լինել նրանով, վոր այդպիսի կուլտուրաների տարածությունները վորք ես, և նրանով, վոր նրանք իրանց ղետեղումով դաշտերի մեջ չեն ընկնի հաճարի տակ: Հարկ է լինում հաճարը ցանել արևածագի տեղում, իսկ տեղ տեղ ել յեգիպտացորենի տեղը: Այսպիսի դեպքերում առանձին ուշա-

դրութիւնն պետք է դարձնել մշակովիների ըստ հնարավորութեան վաղ հավաքելու, նրանց մնացորդները վոչնչացնելու և դաշտն անհապաղ կերպով 15 սմ-ից վոչ պակաս վարելու վրա:

Մշակովիների տակ յեղած դաշտերն, ինչպես նաև ծանծաղավար արված հնձած արտը կրկին անդամ պետք եւլուրել վոչ ուշ, քան ցանքսից 10 — 15 որ առաջ, վորպեսզի հողը կարողանա բավականաչափ նստել:

Աշնանացան հաճարի ցանքսի ամենալավ ժամանակը պետք է համարել ոգոստոսի յերկրորդ կեսը — սեպտեմբերի սկիզբը:

Դոնեցկի փորձնական կայարանը 1917 թվին ստացել է այսպիսի հետևանք.

Ցանքսի ժամկետները	Հաճարի բերքը ցնոտն, մի հեկտարից
Ոգոստոսի 15-ին	8,0
Սեպտեմբերի 1-ին	7,9
Սեպտեմբերի 15-ին	5,9

Համեմատյա դեպս աշնանացան հաճարի ցանքսի ուշացումը բերքի խոշոր կորուստ է բերում:

Աճեցնացան ցորեն: Յերկրամասի հյուսիսային և հյուսիսարևելյան մասում աշնանացան ցորենը նորմալ կերպով պետք է ցանվի անբացառապես մաքուր ցեղերի վրա, վորովհետև նա աշունքից ընդունակ չէ թփոտվել և կոճկի մոլախոտերի և ցուրտ ձմեռների դեմ այն աստիճան, ինչ աստիճանի վոր ընդունակ է հաճարը:

Աշնանացան ցորենի համար զանազան ցեղերի նշանակութիւնը պարզ է Դոնեցկի կայարանի 7 տարվա ընթացքում ստացած հետևյալ տվյալներից (1911—1917 թ.):

Ցեղի տեսակը	Աշնանացան ցորենի բերքը	
	Ցենտներ հեկտարից	0/0 0/0
Վաղ մաքուր ցեղ	18,3	100
Ուշ ցեղ	11,7	69
Արևածաղկի խերսոնի	11,5	67
Դոնմային	11,6	68
Վիկավարսակային	9,5	55
Առանց ցեղի (դարձնացան ցորենի տեսակ)	6,1	35

Աշնանացան ցորենն անբարենպաստ պայմաններին ափսոսելի զգայուն է, քան թե հաճարը: Յեթե հաճարն ուշ ցեղի վրա պահանջնում է բերքը կանուխ մաքուր ցեղի դեմ 250/0, իսկ վիկու վարսակայինի վրա 320/0 (տես աղյուսակ № 1), ապա ուրեմն աշնանացան ցորենը միևնույն պայմաններում պակասեցնում է բերքը 310/0 և 450/0-ով (աղյուսակ № 3):

Աշնանացան ցորենն ավելի ևս զգայուն է յերբ, նա ցանվում է հասկավոր հացաբույսերից հետո դաշտերի սաստիկ կեղտոտվածութեան պայմանում:

Այդ պատճառով ցանքսաշրջանի անցնելու ժամանակ, հյուսիսային և հյուսիսարևելյան ուղիներից աշնանացան ցորենը պետք է ցանվի, իբրև կանոն, միայն այն չափով, ինչ չափով վոր նա ապահովված է մաքուր ցեղերով: Յեթ միայն ծայրահեղ դեպքերում, յերբ հարկադրված ցանվում է վոչ ցեղերի վրա, ցորենի համար պետք է ընտրել աշնանացանի դաշտում բուստաններից, մանանխի, կորեկի և վաղ մշակովիների դաշտերից ավելի մաքուր հողամասերը: Հաճարի համար մատնանշված հողի պատրաստութեան և ժամանակին ցանքս կատարելու պահանջները մնում են իրանց

ուշիքի մեջ և մեծ նշանակություն ունեն նաև աշխատանքային գործերի համար, իբրև ավելի պահանջկոտ կուլտուրայի:

Աշխատանքային գործերի ամենալավ ժամկետը, Դոնեցկի փորձ-նական կայարանի տվյալների համաձայն, հյուսիսային ռա-յոնների համար սեպտեմբերի առաջին կեսն է:

Յեդկրամասի կենտրոնական մասում աշխատանքային գործերի ցանքսի ամենալավ ժամկետը սեպտեմբերի յերկրորդ դեկա-դից է:

Մաքուր ցելը, իբրև աշխատանքային գործերի նախորդ, այս-տեղ ևս պահանջում է իր առաջնությունը: Բայց վերո-հետև մշակովի և հասկավոր կուլտուրաների հավաքելուց հետո յերկրամասի կենտրոնական մասում ավելի շատ ժա-մանակ է մնում աշխատանքային հողի պատրաստության հա-մար և անձրևներ ավելի շատ են գալիս, ուստի մշակովի կուլտուրաների, նույնպես և հասկավորների արժեքն, իբրև աշխատանքային նախորդի, բարձրանում է:

Յեյսկի փորձնական դաշտում 4 տարվա ընթացքում մաքուր ցելի վրա միջին հաշվով մեկ հեկտարից ստացվել է ցենտներնորով:

Սև ցելի վրա	15,2 ցենտներ
Ապրիլյան ցելի վրա	14,6 ցենտներ
Մայիսյան ցելի վրա	15,5 ցենտներ
Սեպտեմբերյան ցելի վրա	9,9 ցենտներ

Իսկ այնտեղ զբաղված ցելերի վրա աշխատանքային գործերի բերքերը 4 տարվա ընթացքում միջին հաշվով հետևյալն է. (տես աղյուսակ № 4):

Վորժան նախորդները դաշտը շուտ են ազատում, այն-քան հետևյալ աշխատանքային գործերի բերքը բարձր է: Այս պատճառներով վորժան դեպի հարավ, այնքան դարձանաշխան հասկավոր հացաբույսերի նշանակությունն էլ, իբրև աշխատանքային գործերի նախորդների, բարձրանում է:

Ցելի անսակը (աշխատանքային նախորդ)	Աշխատանքային գործերի բերքը	
	Ցենտն. հեկտարից	0/0 0/0
Գոթված հողը սեպտեմբերյան ցել	12,0	100
Սուդանկա (արոտատեղ)	10,0	83
Սուդանկա (խոտի համար)	10,3	86
Նակնոց	11,3	94
Արևածաղկի ցել	12,0	100
Բոսսանի ցել	12,7	105
Վիկա-վարձակային ցել	12,9	107

Սրանում մեղ համոզում են մեր գյուղատնտեսության պրակտիկան և փորձնական հիմնարկների տվյալները:

Համեմատենք աշխատանքային գործերի տված բերքը միևնույն նախորդներից հետո Դոնեցկի և Ռոստով-նախիջևանի փորձ-նական կայարաններում:

Աշխատանքային գործերի նախորդ-ները	Դոնեցկի փորձն. կայանը 7 տ. ընթացքում		Ռոստով-նախիջ. փորձնական կայարանը 7 տ. ընթացքում	
	Ցենտն. հեկտարից	0/0 0/0	Ցենտ. հեկտ.	0/0 0/0
Վաղ-մաքուր ցել	18,3	100	13,6	100
Ցեղիպատեցի ամերիկ. ցել	10,8	59	10,0	73
Սուդան ցելի (Դոն. փորձն. կայարանում դարձանաշխան գործեր, Ռոստ-նախիջևանի փորձն. կայարանում դաշի)	6,1	36	7,3	54

Այստեղ յերևում է, թե ինչպես ավելի հարավային ռա-յոնում աշխատանքային գործերի բերքի մեջ դարձանաշխան հա-

յարբույսից հետո, համեմատած թե մաքուր ցելի և թե դբաղ-
ված ցելի մեջ յեղած բերքի հետ զանազանությունը նեղա-
նում են:

Այս զանազանությունն ավելի ևս քիչ է նկատվում
այլևս դեպի հարավ: Յեյսկի փորձնական կայարանը 1927 թ.
զանազան նախորդներից հետո աշնանացան ցորենի այսպիսի
բերք է ստացել:

Աղյուսակ № 6

Նախորդներ	Աշնանացան ցորենի բերքը	
	Ցենտն. հեկտ.	0/0 0/0
Կոխված հողը (սեպտեմբերյան ցել)	10,9	100
Ցեզիպտացորենի ցել	11,2	103
Արևածաղկի ցել	10,2	93
Բոստանի ցել	12,8	117
Վիկայի ցել	10,8	98
Սուդանկա (խոտ)	8,3	66
Սուդանկա (արոտատեղ)	6,7	62
Ճակնդեղ	11,6	106
Առանց ցելի (զբրի)	9,5	87

Աղյուսակից կարելի չէ սահմանել, առաջինը, վոր մշա-
կովի կուլտուրաներն աշնանացան ցորենի համար, այնպիսի
բերք են ապահովում, ինչպես և ուշ մաքուր ցելը (կոխված
հողը) և յերկրորդ, վոր աշնանացան ցորենը գարուց հետո
կարող է տալ մշակովիներից հետո ստացված բերքից քիչ
տարբերվող բերք:

Յեթե աշնանացան ցորենի բերքը յեզիպտացորենի ամե-
րիկական ցելի մեջ ընդունենք 100⁰/₀, այն ժամանակ աշ-
նանացան ցորենի բերքը գարնանացան հացաբույսերից հետո
հավասար կլինեն — Դոնեցկի փորձն. կայարանինը 66⁰/₀,
Ռոստով-Նախիջևանինը 70⁰/₀ և Յեյսկինը 85⁰/₀:

Փորձնական կայարանների անունները	Աշնանացան ցորենի բերքը			
	Ցեզիպտացո- րենի ամերիկ. ցելի մեջ		Գարնանացան հացաբույսերից հետո	
	Ցենտն. հեկտ.	0/0 0/0	Ցենտն. հեկտ.	0/0 0/0
Դոնեցկի (7 տարվա ընթացք.)	10,8	100	6,1	56
Ռոստով-Նախիջևանի 7 տ. ընթ.	10,0	100	7,3	73
Յեյսկի 1927 թ.	11,2	100	9,5	85

Այս բոլոր տվյալներից յերկրամասի կենտրոնական մասի
ռայոնների համար կարելի չէ անել հետևյալ յեզրակացու-
թյուններ:

Աշնանացան ցորենն ամենաբարձր բերք տալիս է վաղ
մաքուր ցելերում: Դրա հետ միասին մշակովի կուլտուրա-
ներն ևս ի վիճակի չեն ապահովել աշնանացան ցորենի լավ
բերքը, և այնքան ավելի բարձր, վորքան վաղ է հավաք-
վում մշակովին և վորքան լավ կուլվ է մղվում մոլախոտերի
դեմ: Հասկավոր հացաբույսերն աշնանացան ցորենի համար
երբև նախորդ, հյուսիսում բոլորովին անպետք են, բայց
վորքան դեպի հարավ, այնքան նրանք ավելի մեծ նշանա-
կություն են ստանում և կանոնավոր ագրոսեխնիկայի դեպ-
քում մոտենում են մշակովիներին:

Այս դոնայի հյուսիսային ռայոններում (Նովոչերկասկի,
Մատվ-կուրգանի, Մյասնիկյան և այլ) աշնանացան ցորենը
նորմալ կերպով պետք է գնա մաքուր ցելերի և վաղ մշա-
կովիների (արևածաղիկ, բոստան, սիրոս) վրա:

Իսկ հարավային ռայոններում (Տիխորեցկի, Պավլովսկի,
Կոնսկի և այլն) աշնանացան ցորենի 60⁰/₀-ը կարող է

դնալ մշակովիները վրա, իսկ մնացածը հասկավոր հացաբույսերի, գլխավորապես, գարնանացան ցորենից և գարուց հետո:

Յեզիպտացորենը, զենագերչակը, ուշ հավաքելու պատճառով, աշնացան ցորենի համար չպետք է նշանակվեն և նորմալ կերպով պետք է գնան գարնանացան հացաբույսերի ցանքսի տակ: Սակայն 1933 թ. աշնան, ցանքսաշրջաններին անցնելու պատճառով, անխուսափելիորեն պետք էլինի վորոշ տարածության վրա ցորենը ցանել նաև գարնանացանի տեղը զոնայի հյուսիսային մասում և ուշ մշակովիների տեղը (յեզիպտացորենի): Այդ պատճառով աշնան ցանքսի պլանը կազմելիս, յուրաքանչյուր կոտնաբուսության մեջ պետք է ճշգրիտ կերպով սահմանված լինեն, թե աշնանացան ցորենը վճր տեղերը պետք է ցանվի և նրանցից վորոշից վրա առաջին հերթին պետք է կատարել հավաքումը և մշակումը: Հնձած արտի ալրելը և ծանծաղավարը պետք է եկսել ամենից առաջ աշնանացանի համար նշանակված հողաբաժիններից, յեզիպտացորենի ամենից շուտ պետք է հավաքել այն տեղերում, վորտեղ պետք է ցանվի աշնանացան ցորենը և այլն:

Վորպեսզի ավելի շուտ դաշտերն աղատվեն աշնանացանի համար, պետք է լայն չափով կիրառել մշակովիների մեքենայացրած հավաքումը—լորդգրեյկաներով, կոմբայններով, պրկիկերներով, ամբրիկական կեռմանների գործադրությամբ և այլն:

Հողի պատրաստությունը պետք է ուղղված լինի մոլախոտերի դեմ կռվելու և աշնանացան ցորենի ժամանակին ցանքսը կատարելու վրա: Պետք է միշտ հիշել, վոր յերկրամասի կենտրոնական զոնայում հոկտեմբերի 1-ից հետո կատարված ցանքսն սպառնում է բերքի մեծ պակասեցումով:

Յեյակի փորձնական կայարանը 1927 թ. աշնանացան ցորեն է հավաքել:

Սիպտեմբերի	1-ին ցանածից	12,4	ցենտն.	հեկտարից
»	15-ին »	14,0	»	»
Հոկտեմբերի	1-ին »	14,1	»	»
»	15-ին »	8,7	»	»
Նոյեմբերի	1-ին »	2,3	»	»

Յիրկրամասի հարավային մասում աշնանացանի նորմալ ցանքսը գալիս է ավելի ուշ ժամկետներին: Աշնանացան ցորենի ամենալավ բերքեր, կուրանի փորձնական կայարանի տվյալների համաձայն, ստացվում են հոկտեմբերի 1-ի և հոկտեմբերի 15-ի միջոցում կատարված ցանքսից: Այսպես միջին հաշվով մի շարք տարիներում ամենալավ բերք ստացվել է:

Սեպտեմբերի	15-ին ցանածից	15,5	ցենտն.	հեկտարից
Հոկտեմբերի	1-ին »	19,4	»	»
»	15-ին »	20,0	»	»

Այսպիսի տվյալներ ել ստացվել են և Եսսենտուկի փորձնական կայարանում: Սակայն, հաշվի առնելով դաշտերի սաստիկ կեղտոտվածությունը, ներկայումս անհրաժեշտ է առնանացանը կտատել ավելի կանուխ: Աշնանացան ցորենն ավելի լավ է կոփվ մղում մոլախոտերի դեմ միայն այն ժամանակ, յեթե նա աշունքից լավ և զարգանում: Ուշ ցանված աշնանացան ցորենն աշունքից վատ է թփոտվում, գարնանը դանդաղ է զարգանում և նույնպես, ինչպես և գարնանացան հացահատիկները, խիստ կեղտոտվում է մոլախոտերով:

Կուրանի փորձնական կայարանում կատարվել է մոլախոտերի հաշվառն աշնանացան ցորենի մեջ նրան հավաքելուց առաջ: Յիվ ցանքսի ժամկետներից կախված ստացվել են այսպիսի յեկրակացություններ.

Աղյուսակ № 8

Աշխատանքային ցուցանիշի ցանկը	Մոլախոտերի ցողունների քանակը ցուցանիշի ցանկի 1 քառ. մետրի վրա	Մոլախոտերի ցողունների կշիռը զրամ. ներով
Հոկտեմբերի 15-ին	37	42
Նոյեմբերի 1-ին	65	92
» 15-ին	88	107
Դեկտեմբերի 1-ին	186	170

Վերջին ուշ և ցանվել ցորենը, այնքան նրա մեջ մոլախոտեր չատ են:

Միևնույնը հաստատվում է նաև Եսսենսուկիի փորձնական կայանների կողմից:

Աղյուսակ № 9

Աշխատանքային ցուցանիշի ցանկը	Մոլախոտերի թիվն աշխատանքային 1 ք. մ. վրա	
	Մայիսի 30-ի հաշվառք	Հուլիսի 11-ի հաշվառք
Սեպտեմբերի 1-ին	68	75
» 15-ին	97	111
Հոկտեմբերի 1-ին	131	167
» 15-ին	136	168

Կլիմայական պայմանները և նախորդների հաստենացման ժամանակը հարավային ուսյուններում վոչ մի արգելք չեն դնում աշխատանքային ցանքսը մշակովի հողամասում կանուխ կատարելու առաջ:

Ժամանակին ցանված արևածաղիկը հասունանում է ոգոստոսի յերկրորդ կեսում, յեփպտացորենը և դենագերչակը՝ սեպտեմբերի առաջին կեսում: Հետեվապես, Կուբանի

հարավային ուսյուններում, հասկավորների հավաքելուց մինչև աշխատանքային ցանքսի աշխատանքի կանոնավոր կադմակերպման դեպքում, մնում է 2 ամիս և մշակովիների հավաքելուց հետո մոտ մեկ ամիս: Ժամանակը միանգամայն բավական է աշխատանքային ցանքսի լավ պատրաստության համար:

Այս ուսյուններում բոլոր մշակովիները (բացի բամբակենուց, մի քանի թելատուներից և շաքարի ձակնդեղի մի մասից) կարող են անցնել աշխատանքային ցանքսի տակ:

Ամբողջ հարյը կայանում է նրանում, վորպեսզի մշակովիները ժամանակին հավաքվեն: Չձգձգել հավաքումը, ավելի շուտ ազատել դաշտերը և հնարավորություն տալ աշխատանքային ավելի լավ կանուխ ժամկետներին ցանել: Հարավային ուսյուններում, համեմատաբար ավելի մեծ տարածությունների վրա, աշխատանքային ցորենը կգնա և գարու և աշխատանքային ցորենի հնձած արտի վրա: Այս տարածությունների վրա պարտադիր կերպով պետք է կատարվի հնձած արտի այրումը և ըստ հնարավորության կանուխ ծանծաղավարը հետագա խոր (15—18 սմ) վարումը վոչ ուշ, քան աշխատանքային ցանքսից 10 որ առաջ:

Այս ուսյուններում առանձնապես անհրաժեշտ է հնձած արտի այրելը և ծանծաղավար կատարելը և աշխատանքային ցորենի բերքահավաքից հետո թափածներից զարգացող բույսի վոչնչացումը, վորովհետև հնձած արտի և մասնավորապես թափած սերմերից զարգացած բույսերի վրա, զարգանում են աշխատանքային ցորենի հիվանդությունները և զնասատուները, որինակ, ժանդա, բզեզ և այլն:

Ստավրոպոլի և Թերեքի հարավ-արևմելյան ուսյուններում աշխատանքային ցորենի նախորդները ցանքսաշրջանների մեջ պետք է լինեն ցեղերը, վաղ մշակովիները, կորեկ և գորշ հացարույսեր: Ստավրոպոլի ուսյուններում աշխատանքային ցորենի մի մասը դնում է հենց ցորենի տեղը:

Ստավրոպոլի փորձնական կայանը յուր զոնայի ավելի խոնավ ռայոնների (արևմտյան փորձադաշտերի փորձերը) համար այսպես և վորոշում աշնանացան ցորենի նախորդների կարծիքը՝ Յեթե աշնանացան ցորենի բերքը սև ցելի վրա ընդունենք 100 0/0, այն ժամանակ ուրիշ նախորդներից հետո բերքը հավասար կլինի.

Վիկից հետո, վարսակի հետ	83 0/0
Սիսեռից հետո	82 »
Լորուց հետո	76 »
Կարտոֆիլից հետո	77 »
Կորեկից հետո	66 »
Գարուց հետո	63 »
Արևածաղկից հետո	59 »
Յեզիպտացորենից հետո	53 »
Ճակնդեղից հետո	36 »

Իսկ այս զոնայի ավելի յերաշտային ռայոնների համար (արևելյան փորձադաշտի փորձերը) զանազան կուլտուրաների համեմատական արժեքն, իբրև աշնանացանի նախորդների, համեմատած սև ցելի հետ, չափվում և հետևվյալ թվերով.

Սև ցել	100 0/0
Լորու	108 »
Կորեկ	98 »
Մոգար	88 »
Արևածաղիկ	85 »
Յեզիպտացորեն	85 »
Վիկ վարսակի հետ	83 »
Գարնանացան ամուր ցորեն	83 »
Ճակնդեղ	65 »

Պրիկուսկի փորձնական կայանն աշնանացան ցորենի լավագույն նախորդները համարում և (արժեքի իջնող կարգով).

- | | |
|-------------|---------------------|
| 1) Սև ծիլ | 6) Կորեկ |
| 2) Մոգար | 7) Վիկ վարսակի հետ. |
| 3) Դդում | 8) Արևածաղիկ |
| 4) Սիսեռ | 9) Յեզիպտացորեն |
| 5) Կարտոֆիլ | |

Այս բոլոր աղյուսակներից բոլորովին ակներև յեղրակացությունն այն և, վոր վորքան նախորդների բերքահավաքը շուտ և կատարվում, այնքան բարձր և նրան հետևող աշնանացան ցորենի բերքը:

Գարնանացան հասկավորներն ել յերբեմն, իբրև նախորդներ, չեն ղիջում մշակովիներին, վորովհետեւ մշակովիներից հոտո, նրանց ուշ բերքահավաքի պատճառով, աշնանացանի ցանքսը կատարվում և մեծ ուշացումով:

Ծանձսի ժամկետն այնքան մեծ նշանակություն ունի, վոր ցանքսի ուշացնելու դեպքում սև ցելն ել մինչև անգամ կորցնում և իր նշանակությունը. Այսպես, միջին հաշվով, յոթը տարվա ընթացքում Ստավրոպոլի փորձնական կայանը աշնանացան ցորենի այսպիսի բերքեր և ստացել հեկտարից (ցենտներով և 0/0 0/0-ով):

- | | |
|--|---------|
| 1. Սև ցելի վրա վաղ ցանքս 16,7 ցենտն. — | 100 0/0 |
| 2. » » ուշ » 10,5 » — | 63 » |
| 3. Յեզիպտացորենի ուշ » 9,0 » — | 54 » |
| 4. Կարտոֆիլի » » 10,8 » — | 65 » |

Ստավրոպոլի և Պրիկուսկի փորձնական կայաններն աշխատանքները բոլորին պարզ կերպով սահմանել են, վոր հարավ-արեւելյան ռայոնների համար լավագույն ժամկետը սեպտեմբերի կեսն և:

Ծանձսի ուշացումը, մինչև անգամ լավ նախորդներից հետո յել, հասցնում և բերքատվության մեծ պակասեցման: Այդ պատճառով այս տարվա աշնան ցանքսաշրջաններն անցնելու ժամանակ, բոլոր ուժերը պետք և ուղղված լինեն

դեպի մշակովի կուլտուրաների կանուխ բերքահավաքի, հնձած արտերի հնարավորութեան չափով կանուխ այրելու և ծանծաղավար կատարելու կողմը, Մանծաղավարից, հնձած արտերի և մշակովիներից ազատված դաշտերի խորհրդակցելու և կատարվի սեպտ. սկզբներից մոտ ուշ, վորպեսզի սեպտ. կեսին կարելի լինի մասսայական ցանքս ծավալել: Ստավրոպոլի մի քանի ռայոններում աշնանացան ցորեններին սաստիկ վնասում են շվեդական և հեսսենական ճանճերը: Ահհրաժեշտ է ֆնասատուններով վարակված տարածութիւնները վորոշել և առաջին հերթին և մաքսիմալ խնամքով կովի համապատասխան ագրոտիկական միջոցներ ստեղծել:

5. ԱՇԽԱՏԱՆԲՆԵՐԻ ԺԱՄԿԵՏԵՐԸ ՅԵՎ ՎՈՐԱԿՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԼԱՆՈՒՄ

Մեր յերկրամասի կուլտուրաների մեծ մասի ցանքսաշրջանի դաշտերը և բրիգադային հողաբաժիններն իսկականում արդեն հատկացված են, պահպնվում են միայն մի քանի ուղղութիւններ, կուսակցութեան Յերկրկոմի և Յերկրգործկոմի վորոշման համապատասխան:

Իսկ մյուս կուլտուրաներում ցանքսաշրջանների մշակումը և նրան կտրելն այնպես պետք է կազմակերպվի, վորպեսզի 33 թ. աշնանացան և 34 թ. գարնանացան կուլտուրաները լիապես զետեղված լինեն ցանքսաշրջանների դաշտերում: Այդ ժամանակ առաջին հերթին հարկավոր է հողաբաժիններ հատկացնել աշնանացան ցանքսերի համար, ցանքսի կամպանիայի իր ժամանակին ծավալումը չկասեցնել:

Այնտեղ, վորտեղ դեռ ևս ցանքսաշրջաններ չեն մտցված, ռայոնական կազմակերպութիւնների, ՄՏԿ-ի և կուլտուրաների առաջ հետևյալ խնդիրներն են կանգնած.

Առաջինը՝ — Յեղնելով ռայոնին տրված ցանքսերի տարածութիւններից ընդհանուր կերպով, ճիշտ կերպով սահ-

մանել ցանքսաշրջանի առաջադրութիւններն առանձին հողատնտեսութիւնների համար և ցանքսաշրջանների սքեմները նրանց համար: Այստեղ հարկավոր է մաքսիմալ չափով հաշվի առնել յուրաքանչյուր կուլտուրաների կոնկրետ պայմանները — տնտեսութեան ուղղութիւնը, հողերը, աշխատող ձեռքերի քանակը, զինավորութիւնը մեքենաներով, բնական հողաբաժինների լինելը, կենդանարածութեան զարգացումը և այլն: Այս խնդիրը հենց նրանով ավելի պատասխանատու է, վոր հետադայում ցանքսերի տարածութեան պլանի կազմելը պետք է կատարվի մտցված ցանքսաշրջանների հաշվառումով և ցանքսաշրջանների վոշ մի բեկում չի կարող թույլատրվել:

Յերկրգործ՝ — կուլտուրաների տերիտորիայի վրա ցանքսաշրջանի դաշտերը և բրիգադային հողաբաժինները կանուավոր զետեղել: Այստեղ հարկավոր է ինկատի ունենալ կուլտուրաների հողերի կոնֆիկուրացիան (հողերի տարածութեան ձևը), հողամասերի զետեղումը, բնական սահմանները (գետեր, ձորեր և այլն), ճանապարհների ցանցը և այլն: Դաշտերը և բրիգադային հողաբաժինները պետք է հավասարամեծ լինեն և, լավագույն, մեքենայացման նպատակով, հնարավորութեան չափ, մեծութեամբ ավելի խոշոր, հարմար՝ դուրի և հիմնական ապրանքային մթերքի հանձնելու կետի հետ հաղորդակցութիւն պահպանելու համար (յերկաթուղու կայարանի, նավահանգստի հետ) և այլն:

Յուրաքանչյուր կուլտուրանային բրիգադ պետք է ավելի ցանքսաշրջանի ժամանակվա համար հողաբաժիններ ստանա ցանքսաշրջանի բոլոր դաշտերում, և այնպես, վորպեսզի բրիգադի այդ հողաբաժինները կազմեն մի ամբողջական մասսիվ:

Կուլտուրանային բրիգադը պետք է հող ունենա մեկ տեղում, վորպեսզի տեղափոխութեան համար ավելի զարգացնել չկորցնի, լիակատար կերպով ոգտագործի իր արտադ-

րության միջոցները, շինի իր դաշտային կայանը, լավ կազմակերպի յուր արտադրական և կենցաղային տնտեսությունը:

Յեռագրը՝ — Ճիշտ կերպով զետեղել կուտուրաները ցանք-սաշրջանի դաշտերում և կազմել ցանքսաշրջանին փոխանցման պլանը: Այստեղ առանձնապես պետք է մանրակրկիտ կերպով հաշվի առնվեն յուրաքանչյուր դաշտում, յուրաքանչյուր վանդակում ինչպիսի կուտուրաներ են ցանվել վերջին տարիները, ինչպիսի մոլախոտեր և ինչպիսի քանակությամբ են կեղտոտում դաշտերը, ինչպիսի ֆլասատոններ և հիվանդություններ յեղել են և այժմ ել նկատվում են: Լավագույն հողերը պետք է հատկացնել ավելի արժեքավոր կուտուրաների համար և առաջին հերթին աշնանացան ցորենի համար:

Ծանրասաշրջանին խնցնելու ժամանակ առաջին տարին վոչ բոլոր կուտուրաները և վոչ ամբողջ տարածության վրա պետք է բռնեն այն նախորդների տեղը, վորոնց տեղը, վոր նրանք պետք է բռնեյին ցանքսաշրջանում:

Վորոշ մասում անխուսափելի յե վատ նախորդների տեղը կատարել ցանքսը: Այդ պատճառով խնամքով պետք է մշակել ցանքսաշրջանին փոխանցման պլանը և ամեն մի հողաբաժնի համար պետք է սահմանվեն ազդոտեխնիկան միջոցառումներ, վորոնք վատ նախորդների անբարենպաստ ազդեցությունը վերացնեն և ապահովեն փոխանցման շրջանում ել բերքատվության բարձրացում:

Յեմ չորագր խնդիրը՝ — Պայքարել աշնան կուտուրանի բոլոր առաջադրությունների իր ժամանակին կատարման և դ. տ. աշխատանքների բարձր վորակի համար:

Լավագույն նախորդների հարցը քննելով, մենք ամեն անգամ գալիս ենք այն յեղրակացության, վոր ինքն ըստ ինքյան նախորդը, նույնիսկ ամենալավը, չի ապահովում աշնանացանի բարձր բերքը:

Հացաբույսերի բերքն ամենից առաջ կախված է հողի պատրաստման վորակից և ցանքսի ժամկետից: Հետևապես քիչ է սահմանել կուտուրաների կանոնավոր հերթականություն և կանոնավոր կերպով կտրել ցանքսաշրջանը: Իսկականում հարկավոր է այդ կուտուրաների համար ապահովել բարձր ազդոտեխնիկա:

Աշնանացան հացաբույսերի վերաբերմամբ, առանձնապես ներկա ցանքսաշրջանին փոխանցման մոմենտին, դաշտերի մեծ չափով կեղտոտվածության դեպքում, վճռական միջոցառումներ հանդիսանում են՝ հնձած արտերի այրելը և ծանծաղավարը, մշակովիների բերքահավաքը ժամանակին, խոր նախացանյա հերկը և իր ժամանակին կատարված կանուխ բարձրավորակ ցանքը:

6. ԱՇՈՒՆՆ Ե ՎՃՈՒՄ ՑԱՆԲԱՇԵՐՋԱՆՆԵՐ ՄՑՑՆԵԼՈՒ ՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կուսակցության Յերկրկումը և Յերկրգործկումը 2/VIII 1933 թվի վորոշումով սահմանեցին, «վոր 1933 թվի աշնանացան ցանքսերը և 1934 թվի գարնանացան կուտուրաները պետք է լիովին զետեղված լինեն ցանքսաշրջանների դաշտերում»:

Այդ պատճառով ցանքսաշրջաններ մտցնելու համար վճռական նշանակություն է ստանում 1933 թվի աշունը:

Ծանրասաշրջանները մտցնելու համար կորցնել աշունը, նշանակում է կորցնել ամբողջ տարին: Յեթե աշնանացանները ցանքսաշրջանի դաշտերում ջանված չլինեն, ուրիմ հասկանալի յե, վոր գարնանացաններն ել չեն կարող կանոնավոր զետեղված լինել:

Աշնանացանի ցանքսը ժամանակին կատարվելուց, նրա զետեղման կանոնավորությունից և աշնանավարի պլանը կատարելուց կախված է — 1933 — 34 թվին ցանքսաշրջան-

ներն իսկապես պիտի մտցվեն արդյոք և 1933 — 34 թվին իսկապես կլինեն բերքի բարձրացման միջոց, թե մոչ:

1933 թվի աշնանացանն սկսվում և բերքահավաքի աշխատանքների դեռ ևս չավարտված պայմաններում: Այդ աշխատանքներից — հասկավոր և մշակովի կուտնտեսների բերքահավաքից, շուտափուլի կալսելուց, կուտնտեսությունների, ժամկետին իրանց պարտականությունները պետությունը հացահատիկը հանձնելու վերաբերմամբ կատարելուց կախված և ամենասերտ կերպով, ամենաանմիջական կերպով աշնանացանի ծավալումը:

Այդ պատճառով ցանքաշրջանների մշակման և մտցնելու ժամանակ ռադիկալ կադմակերպությունների, ՄՏԿ-ի կուտնտեսությունների խնդիրն և հանդիսանում — մոբիլիզացիայի յինթարիկ կուտնտեսական մասսային բերքահավաք և հասկավորների կալսումը շուտափուլի վերջացնելու համար, լիովին և ժամանակին պետությունը հատկահանձնումն կատարելու համար և մշակովիները շուտ հավաքելու համար:

Միայն այս պայմաններում կարող են անհրաժեշտ չափով ազատվել դաշտերը, թեթևանալ աշխատող ձեռները և լծկանն աշնանացանը և աշնանավարը անցկացնելու համար:

7. ՑԱՆԲՍԱՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՊԵՏԲ Ե ՄՏՑՆԵՆ ԿՈՒՏՆԵՍԱՅԻՆ ՄԱՍՍԱՆԵՐԸ

Կուտնտեսությունների մեջ ցանքաշրջաններ մտցնելը, իբրև կուսակցության և խորհրդային իշխանության հիմնական միջոցառումներից մեկը, դարձնելու կուտնտեսությունները բոլշևիկական և կուտնտեսականներին ունևոր, կհանդիպի դասակարգային թշնամու կառաղի դիմադրության:

Պրոլետարական պետության և կուտնտեսային շինարարության դասակարգային թշնամի տարրերը կփորձեն

ցանքաշրջանները խեղաթյուրել, նրանց մեջ մտցնել իրանց կուլակային «ազդրոտելնիկան», բեկանել կոիվը բերքի համար:

Ցանքաշրջանների մշակման և անցկացման մեջ պետք է լինի մշտական չթուլացող դասակարգային հակոդություն:

Ցանքաշրջանն իսկապես կարող է բերքի բարձրացման իրական միջոց դառնալ միայն այն ժամանակ, յերբ նրանշանակությունը հասկանում և յուրացնում է կուտնտեսային մասսան, յերբ ցանքաշրջանի իրականացման և բարձր ազդրոտելնիկայի համար պայքարի ամբողջ կուտնտեսային մասսան: Այդ պատճառով ռադիկալ կադմակերպությունների, ՄՏԿ-ի և կուտնտեսությունների խնդիրը կայանում է նրանում, վորպեսզի մոբիլիզացիայի յինթարիկ կուտնտեսականների ակտիվությունը և փորձը ցանքաշրջանի լավագույն կադմակերպման, ցանքաշրջանների դաշտերը և բրիգադային հողաբաժինները կտրելու, կուտնտեսները կանոնավոր կերպով դետեղելու և բոլոր աշխատանքները ժամանակին կատարելու համար:

ՄՏԿ-ի քաղաքականների ղեկավարությունը կուտնտեսություններում պետք է ծավալվի լայն մասսայական աշխատանք, վորը դարձնի ցանքաշրջանը կուտնտեսային մասսաների նվաճումը:

Միայն այս պայմաններում, ցանքաշրջանը հաջողությամբ կմտցվի կուտնտեսային դաշտերում և կդառնա բերքի բարձրացման և կուտնտեսությունների հետագա կադմակերպչական-տնտեսական ամրացման ուժեղագույն լծակը:

ԲԵՐԲԻ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի յեվ
ՀԿ(բ)Կ Կենտրոնական Կադրերի վոբրուսը

Կոլեկտիվացման հաջողությունների շնորհիվ Կոլտնտե-
սական գյուղացիությունը գյուղատնտեսական հիմնական
ռայոններում միացրել է հողի 80 — 90⁰/₁₀₀-ը, վորն առաջ
գտնվում եր անհատական ոգտագործման մեջ: Անհատական
տնտեսությունների մանր շերտերն իրանց հեռավոր հողե-
րով, մեջ ընդհատություններ, մշտական հողաբաժանություններ
միացած են այժմ Կոլտնտեսական գյուղատնտեսություն
կողմից խոշոր մասսիվների մեջ: Կազմակերպված է խորհ-
տնտեսությունների ուժեղ ցանց: Գյուղական տնտեսու-
թյունն ստացել է 100 հազարից ավելի տրակտորներ:

Այս բոլորի հետևանքով ԽՍՀՄ-ում ցանքերի տարա-
ծությունները, համեմատած նախապատերազմյան շրջանի
հետ, աճել է 30 միլ. հեկտարով, առանձնապես տեխնիկական
և մշակովի բույսերով և խտաբույսերով:

Բայց սրանից հետևում է այն, վոր ցանքերի տարա-
ծությունները բավականաչափ ընդարձակվել են և գյուղա-
կան տնտեսության բարձրացման տուժին շրջանի նպա-
տակը — տարածություն մեծաքանակ ընդարձակումն — ար-
դեն իրագործված է: Տեխնիկական և մշակովի բույսերի
ցանքերի հետագա ընդարձակումը, վորը հանդիսանում է
ավելի աշխատածավալ, կհասցնեք աշխատող ուժի և լծկանի
չափից դուրս բեռնավորվածության, մշակության վորակի

վատացման և բերքի իջեցման: Այդ նշանակում է, վոր հա-
սել է ժամանակը, յերբ անհրաժեշտ է տնտեսություն աճը
լայնություններ, ցանքերի տարածություն ընդարձակմամբ
դարձնել գեպի հողի լավագույն մշակման, բերքի բարձրաց-
ման պայքարը, դարգացման տվյալ շրջանում գյուղատնտե-
սության ասպարեզում իբրև գլխավոր և կենտրոնական խն-
դերը: Խոշոր սոցիալիստական տնտեսություն առավելու-
թյունները լիակատար հնարավորություն են տալիս խորհ-
տնտեսություններում և Կոլտնտեսություններում բերքը
բարձրացնել այնպիսի չափերով, վորը մատչելի յե անհատա-
կան տնտեսություններին:

Սրա հետ կապված, ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների
Խորհուրդը և ՀԿ(բ)Կ Կենտրոնական Կոմիտեն վորոշում են.

1. Դադարեցնել տեխնիկական և մշակովի կուլտուրա
ների տարածության ընդարձակումը 1933 թվի պլանով և
նպատակահարմար համարել միայն հացահատիկայինների
(գլխավորապես ցորենի, վարսակի, դարու) տարածություն-
ների ընդարձակումը:

2. 1933 թվի դարնան դարնանացանի պլանը սահմանել
9¹/₂ միլիոն հեկտար (այս տարվանից մեկ միլիոն հեկտա-
րով ավելի) այն նկատառումով, վորպեսզի ցորենի, վար-
սակի և դարու տարածություններն աճեն 2¹/₂ միլիոն հեկ-
տարով, վորոնցից մեկ միլիոն հեկտար 1933 թվի տարա-
ծությունների ընդհանուր աճման հաշվին, իսկ միլիոն ու
կես հեկտարը մյուս ավելի պակաս կարևոր կուլտուրաների
կրճատման հաշվին:

3. Բոլոր կուսակցական, խորհրդային, կոմյերիտ և տըն-
տեսական կազմակերպությունների աշխատանքը, վորոնք
գյուղական տնտեսության ասպարեզում են աշխատում, —
դարձնել իբրև տվյալ մոմենտին գյուղատնտեսության դար-
գացման կենտրոնական խնդրի, անբացառապես բոլոր կուլ-
տուրաների բերքի բարձրացման համար:

4. Հանձնարարել *ԽՍՀՄ-ի Հողփողկոմին* 1933 թվի ընթացքում մտցնել բոլոր խորհրդային տնտեսությունների և կոլտնտեսությունների մեջ ցանքսաշրջան բերքի բարձրացման իբրև լավագույն միջոցներից մեկը, այն նկատառումով սակայն, վորպեսզի ցանքսաշրջանի մտցնելը կապված լինի վորոշ մարդերի և յերկրամասերում հասկավոր հացահատիկային կուլտուրաների տարածությունների համապատասխան ընդարձակման հետ:

5. Հասցնել 1933 — 34 թվին հատիկային կուլտուրաների տեսակային ֆոնդը մինչև 100 միլիոն փութի, վորի թվում հաշվել 40 միլիոն փութ պետական և 60 միլիոն փութ ՄՏԿ ներքին մեջկոլտնտեսական փոխարինման ֆոնդը, հանձնարարելով *ԽՍՀՄ Հողփողկոմին* սահմանել սերմային ռաշոնացում և միջոցառումներ մշակել մաքուր տեսակային սերմերով ցանելուն՝ ըստ կուլտուրաների և ռաշոնների:

6. Հանձնարարել *Հողփողկոմին* և Ծանր Արդժողկոմին յերեք շաբաթվա ընթացքում *ԽՍՀՄ-ի* Ժողկոմխորհ մտցնել բերքի բարձրացման համար անհրաժեշտ քիմիական պարտանյութերի, առանձնապես ազոտային արտադրություն ուժեղացման առաջարկություն:

7. Հանձնարարել *ԽՍՀՄ-ի Հողփողկոմին* և Տրակտորոցներին վերակառուցել մեքենատրակտորային կայանների աշխատանքն այնպես, վորպեսզի բերքի բարձրացման խնդրին յենթարկված լինի ՄՏԿ-ի ընթացիկ ազրո-արտադրական աշխատանքը, ի նկատի ունենալով, վոր մեքենատրակտորային կայանները պետք և կոլտնտեսությունների ղեկավարները լինեն վոչ միայն տրակտորային տեխնիկայի գործադնություն, այլ և ազրոնոմիայի ասպարեղում ևս:

ԽՍՀ Միության Ժողովրդական Կոմիսարների Մորհրդի նախագահ՝ Վ. Մոլոտով (Սկրյաբին)

ՀԿ(բ)Կ-ի Կենտրոնական Կոմիտեյի քարտուղար՝ Ի. Ստալին
1932 թ. 29 սեպտեմբերի.

ԿՈԼՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՑԱՆՔՍԱՇՐՋԱՆՆԵՐ ՄՏՅՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

1933 թ. ոգոստսի 2-ին ՀԿ(բ)Կ-ի Հյուս. Կովկասի
Ֆերկրկոմի յեվ Ֆերկրգործկոմի վորոշումը

Կոլտնտեսություններում կանոնավոր ցանքսաշրջաններ մտցնելը հանդիսանում և բերքի բարձրացման և կոլտնտեսությունների կազմակերպչական-տնտեսական ամրացման կարևորագույն միջոցը:

Ֆերկրկոմը և Ֆերկրգործկոմը հաստատում են, վոր յերկրամասի 51 ռաշոններում մինչև ներկա ժամանակը մեծ աշխատանք և կատարված ցանքսաշրջանների նկատմամբ և այս ռաշոններից շատերը զարնաւացան անց են կացրել ցանքսաշրջանների դաշտերին հետևելով:

Սակայն մյուս ռաշոններում ցանքսաշրջան չի մտցրված, կամ թե նրա անցկացման ժամանակ թույլ են տրված կոպիտ սխալներ և կուսակցություն ու կառավարության դիւրեկտիվների խեղաթյուրումներ, վորոնք արտահայտվում են՝ ա) յերկրամասի համար վճռական նշանակություն ունեցող հասկավոր կուլտուրաների պակասեցման հակապետական տենդենցների մեջ:

բ) կազմված կոլտնտեսային բրիգադի ձեղքվածի մեջ:

գ) նրա, վորպես կոլտնտեսության հիմնական ողակի, արհամարելու մեջ:

դ) կերակրոտերով բռնված տարածությունների լայնացնելու մեջ՝ ի հաշիվ հասկային կուլտուրաների պակասեցման:

ե) անասնաբուծության համար հաստատուն կերի բազա ստեղծելու խնդրի մոտացության մեջ:

զ) ցանքսաշրջանի գրասենյակային ճանապարհով մշակման բյուրոկրատական բնույթի մեջ՝ առանց կոլտնտեսական ակտիվի ներգրավման, առանց կոլտնտեսական մասսաների մասնակցության:

Յերկրամբ յեվ Յերկրործկոմը վորոշում են.

1. Հաստատել 51 ռայոններում անցկացված աշխատանքը՝ ցանքսաշրջաններ մտցնելու և իսկականում դաշտերի բաժանելու վերաբերմամբ:

Պարտադրել ռայգործկոմներին մի ամսվա ընթացքում առանձին ղեկավարում իսկականում բաժանված ցանքսաշրջանների մեջ անհրաժեշտ մանր ուղղումներ կատարել, ամենևին թույլ չտալով նրանց քայքայումը և սահմանել կոլտնտեսության կանոնավոր հերթականությունը, վորը նպաստում է բերքի բարձրացմանը:

2. Մնացած ռայոնների համար ընդունել Յերկրհողբաժնի կողմից մշակված ցանքսաշրջանների սքեմները, նույնպես և ցանքսային տարածությունների վերաբերմամբ յեղած առաջնորդող առաջադրությունները, վորոնցով պետք է ղեկավարվեն ռայոնները ցանքսաշրջաններ մտցնելու ժամանակ:

3. Պարտադրել ռայկոմներին և ռայգործկոմներին, վորտեղ դեռ ես ցանքսաշրջանների բաժանում չի կատարվել, ամիս ու կեսվա ընթացքում անցկացնել իրանց ռայոններում ցանքսաշրջանների մշակումը կոլտնտեսությունների մեջ և նրանց բաժանումը իսկականում:

4. Սահմանել, վոր 1933 թվի աշնանացանները և 1934 թվի գարնանացանները պետք է լիովին ղեկավարված լինեն ցանքսաշրջանների դաշտերում:

5. Հաստատել 1933 — 1937 թ. թ. համար յերկրամասում ցանքսերի տարածության հսկիչ թվերը՝ կապված ցանքսաշրջաններ մտցնելու հետ:

6. Ցանքսաշրջաններ մտցնելու աշխատանքների անհապաղ ծավալման նպատակով, առաջարկել Յերկրհողբաժնին և ռայկոմներին հիմն ռովա ընթացքում ՄՏԿ-ներին և կոլ-

տնտեսություններին ուղարկել 1923 թվի աշնանացանի, 1934 և 1937 թվերի գարնանացանի առաջադրություններն՝ ընդունված ցանքսաշրջանների սքեմների հետ միասին:

Պարտադրել ՄՏԿ-ների ղեկավարներին, ռայկոմների առանձին հսկողության տակ, ռզոստոսի 15-ից վոչ ուշ, ցանքսերի և ցանքսաշրջանների վերաբերյալ առաջադրությունները հասցնել կոլտնտեսությունների վարչություններին և բրիգադներին և քննության առնել նրանց, հաշվի առնելով արտադրության և աշխատանքի միջոցները ՄՏԿ-ում, կոլտնտեսություններում, բրիգադներում, նմանապես և կենդանաբուծության և հատուկ ճյուղերի կարիքները: Կոմկոմի կոմսենսային ցանցաբաժնեհանձնարարության 17 ին պե՝ ՄՏԿ-ի յեվ թե քաղբաժնեների կողմից նախկին լեվ ընդունված պեսե և ինեն յեվ ռզոստոսի 20 ին ռայկոմների բյուրոների կողմից, իսկ ռզոստոսի 25-ին ռայկոմների կողմից ընդունված ցանքսաշրջաններ պեսե և իսկականում մեցված լինեն:

7. Առաջարկել ռայկոմներին, ռայգործկոմներին, ռայոնգործիչներին և ՄՏԿ-ներին ցանքսաշրջաններ մտցնելու ամբողջ աշխատանքն այնպես տանել, վոր ապահովել պետական առաջադրությունների — բոլոր կոլտնտեսաների, առաջին հերթին ցորենի լրիվ և կանոնավոր ղեկավարումը և նրանց բերքի բարձրացումը:

8. Յերկրհողբաժնի, ռայկոմը, ՄՏ-կայանները և կոլտնտեսությունների վարչությունները հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնեն աշնանացանքսերի համար ցանքսաշրջանների անհապաղ (ռզոստոսի 25-ից վոչ ուշ) կերպով հողբաժնիներ հատկացնելու վրա:

9. Պարտավորեցնել ՄՏԿ-ների քաղբաժնիների պետերին և ռայկոմներին քարտուղարներին կոլտնտեսություններում լայն մասսայական աշխատանք ծավալել ցանքսաշրջաններ մտցնելու շուրջը, մորիկից աշխատի յենթարկելով կոլտնտեսականների փորձը և ակտիվությունը, ցանքսաշրջանների դաշտերի մեջ կոլտնտեսաների կանոնավոր ղեկավարման, ցանքսաշրջանների դաշտերի բրիգադների հողաբաժնիների լավագույն բաժանման, ցանքսաշրջանին անցնելու պլանի մշակման և կոլտնտեսությունների ամրացման և բերքի բարձրացման նպատակով միջոցառումների շուրջը:

10. Կոլտնտեսություններում մշակված և կոլտնտեսությունների վարչությունների կողմից ընդունված կոնկրետ ցանքսաշրջանները պետք է պարտադիր կերպով, վոչ ուշ, քան 1933 թվի հոկտեմբերի 1-ը, ռադգործկսմի պրիզիդիումի կողմից ամեն մի կոլտնտեսության համար հաստատված լինեն:

Ռադգործկոմի հաստատելուց հետո, արգելել առանց Ֆերկրհորաժինների թույլտվության, վորևե մեկին մտցված ցանքսաշրջանների վորևե քակո մն կատարել:

11. Պարտավորել Ֆերկրհորաժին և ռադկադակերպություններին ցանքսաշրջաններ մտցնելու ժամանակ հատուկ կերպով մշակել տեսակային սերմնաբուծության դարգացման և բաղամյա և միամյա կերախոտերի սերմնաբուծության հարցը, ապահովելով յերկու տարվա ընթացքում հիմնական հատիկային և տեխնիկական կուլտուրաների լիովին տեսակավորթության անցնելու անհրաժեշտ պայմանները կոլտնտեսություններում:

12. Սեպտեմբեր ամսվա ընթացքում լսել Ֆերկրգործկոմի նախագահության նիստին մի շարք ռադգործկոմների ղեկավարները՝ կոլտնտեսություններում ցանքսաշրջաններ մտցնելու մասին:

13. Ֆերկրկոմը և Ֆերկրգործկոմը նախադգուշացնում են յերկրամասի և ռադոնների բոլոր կուտակցական-խորհրդային և տնտեսական կազմակերպություններին, նույնպես և ՄՏԿ ղերեկտորներին և քաղբաժինների պետերին՝ ցանքսաշրջանները թերադնհատելուց և նրանց անցկացմանը ձևականորեն վերաբերվելուց: Դեռ ևս չլախշախված դասակարգային թնամին ալստեղ ևս փորձում է անցկայնել իր ֆուսարար աշխատանքը և խեղությունել ցանքսաշրջանների մտցնելը: Այդ պատճառով էլ ցանքսաշրջանների մշակման և իրականացման բոլոր շրջաններում պետք է ապահովված լինի ամուր կուտակցական գիծը և բուշիկական բարձր զգոնությունը:

ՀԿ(Բ)-ի Հյուս. Կովկ. Ֆերկրկոմի քարտուղար՝
Բ. Շեբոլդայեվ

Ֆերկրգործկոմի նախագահ՝ Վ. Լաբին

ՀՐԱՋԱՆԳ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ԿՈՆՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՑԱՆԲՍԱՇՐՋԱՆՆԵՐ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ

ՑԱՆԲՍԱՇՐՋԱՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ ՅԵՎ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

1. Կոլտնտեսություններում կանոնավոր ցանքսաշրջաններ մտցնելը կարևորագույն միջոց է հանդիսանում սոցիալիստական դաշտերի բերքի բարձրացման և կոլտնտեսությունների կազմակերպչական-տնտեսական ամրացման համար:

Կանոնավոր ցանքսաշրջաններ մտցնելու աշխատանքի մեջ յուրաքանչյուր ռադոնում, ՄՏԿ-ում և կոլտնտեսության մեջ պետք է յերևան դա դասակարգային բուշիկական զգոնություն: Ցանքսաշրջաններ մտցնելու ժամանակ դասախարգային զգոնության կորուստը կամ թուլացումը կարող է ոգտագործվել դասակարգային թշնամու կողմից ի ֆուսպրոլետարական պետության և իրանց՝ կոլտնտեսականների շահերի:

2. Առանձին կոլտնտեսություններում ցանքսաշրջանների մշակման և կազմակերպման հիմքում պետք է դրված լինեն.

ա) Ռադոնի կողմից տրված ցանքսի տարածությունների պլանային առաջադրությունը կոլտնտեսության, յերևելով ռադոնի կամ ամբողջ մարդի պետական առաջադրություններից (կոնտրոլ թվերից), դյուղատնտեսական կուլտուրա-

ների ապրանքայնության բարձրացումը կոտնտեսության կողմից իր գյուղական տնտեսության միջոցները պետությանը հանձնելու պարտականությունների լիակատար և առաջին հերթին կատարելը:

բ) Կուլտուրաների կանոնավոր հաղորդականությունը, վորը վորոշ ագրոտեխնիկական կանոններ կատարելու ժամանակ նպաստում են բոլոր գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքի բարձրացման, առաջին հերթին սովյալ ռայոնի և կոտնտեսության համար առաջնորդող ապրանքային կուլտուրաների,

գ) Կոտնտեսության արտադրական պայմանների ավելի լիակատար ոգտադործումը (աշխատանք, լծկան, հող, վոռոգում և այլն), բեռնավորվածության կանոնավոր բաշխումը աշխատողների և լծկան ուժերի վրա՝ ըստ գյուղատնտեսական տարվա շրջանների, վորն ուղղված են դեպի աշխատանքի արտադրողականության և կոտնտեսությունների կազմակերպչական-տնտեսական ամրացման բարձրացումը:

դ) Կոտնտեսության կենդանաբուծության կերերով ապահովումը՝ բնական կերային հողամասերի, կոշտ կերերի և գյուղատնտեսական արտադրության մնացորդների լիովին և շահավետ ոգտադործման միջոցով:

ե) Դաշտաբուծության մեքենայացման համար լավագույն պայմանների ստեղծումը:

3. Յուրաքանչյուր կոտնտեսության մեջ վարչության ՄՏԿ-ի գյուղատնտեսի ղեկավարությամբ ցանքսաշրջանին անցնելու ժամանակ պետք է մշակված լինի, հաշվի առնելով յեղած նախորդ կուլտուրաները և դաշտերի վիճակը, ագրոտեխնիկական միջոցառումների կոմպլեկս, վորն ապահովի բոլոր կուլտուրաների բերքի բարձրացմանը և խափանի անբարենպաստ նախորդների ազդեցությունը, վորոնք պատահում են ցանքսաշրջանն անցկացնելու առաջին տարիները:

4. Իբրև կանոն, յուրաքանչյուր կոտնտեսության մեջ պետք է սահմանվի մի ցանքսաշրջան:

5. Յերկու կամ մի քանի կոտնտեսությունների համար մի ընդհանուր ցանքսաշրջան մտցնելը խստիվ արգելվում է:

6. Կոտնտեսության մեջ յերկու կամ մի քանի ցանքսաշրջաններ սահմանելը, վորոնք իրանց տնտեսական նշանակությամբ տարբեր են, թույլատրվում է հետևյալ դեպքերում.

ա) Կոտնտեսության մեջ առանձին ֆերմային մոտիկ կերային ցանքսաշրջան կազմակերպելու դեպքում, վորը պահանջվում է կոտնտեսային նախիրներին կանգնած և արոտի վրա յեղած ժամանակներին կերերով ապահովելու իրական անհրաժեշտությամբ:

բ) Կոտնտեսության մեջ, վորտեղ մշակվում են աշխատածավալ տեխնիկական կուլտուրաներ, հատուկ գյուղամեջ ցանքսաշրջան կազմակերպելու անհրաժեշտության դեպքում կենտրոնացնելով նրա մեջ այդ աշխատածավալ տեխնիկական կուլտուրաները (բամբակենի, ճակնդեղ, ծխախոտ):

գ) Կոտնտեսության տերրիտորիայի վրա մեծ տարածությամբ իրարից խիստ տարբերվող հողեր լինելու (որինակ՝ սևահող և ավաղ) դեպքում, վորը պահանջում է կուլտուրաների դանազան կազմ կամ նրանց տարբեր հաշորդականությունը:

7. Կենդանաբուծության պրորեկտի լուծումը պահանջում է ապահովել հաստատուն կերային բազայով՝ ինչպես ապրանքային ֆերմաների կենդանաբուծությունը, նույնպես և կոտնտեսականների կենդանաբուծությունը: Ուտի ցանքսաշրջան մտցնելու ժամանակ անհրաժեշտ է ընտրել և կոտնտեսությունների մշտական ոգտադործման համար ամրացնել բնական արոտատեղային տարածությունները և խոտահանի հողաբաժինները:

Բնական արոտատեղիների բացակայության կամ բավականաչափ չլինելու և սակավակիր կերերի մշակության ան-

հրաժեշտության դեպքում, իբրև լրացում հիմնական դաշտային ցանքսաշրջանին, կոլտնտեսությունների մեջ կարող են մտցվել ֆերմաներին մոտիկ կերային ցանքսաշրջաններ, կերային կուլտուրաների ցանքսով, սրա համար ռալոնին և կոլտնտեսություն համար նշանակված սահմաններում, ամենևին թույլ չտալով ֆինացած կուլտուրաների, առանձնապես հատիկայինների ցանքսի պետական առաջադրությունների պահպանումը:

Ֆերմաներին մոտիկ ցանքսաշրջանների մեջ կերային կուլտուրաները պետք է համադրվեն հատիկային հասկավորների հետ, ճարակարույսերի ոգտագործման նպատակով, իբրև հասկավոր կուլտուրաների համար լավագույն նախորդներ և խոշոր գյուղատնտեսական մեքենաների և գործիքների ռացիոնալ ոգտագործման համար դաշտերի անհրաժեշտ տարածությունը ապահովելու նպատակով:

Այն դեպքում, յերբ կոլտնտեսային հիմնական ցանքսաշրջանի դաշտերի ծայրերը դուրս են գալիս դեպի գյուղ, նույնպես փոքր կոլտնտեսություններում, կերային կուլտուրաների ցանքսը խորհուրդ է տրվում կատարել ընդհանուր ցանքսաշրջանի գյուղին կամ ֆերմային մոտիկ ծայրերում, առանց ֆերմային մոտիկի ցանքսաշրջանի կազմակերպություն:

8. Այն կոլտնտեսություններում, վորոնք մշակում են աշխատածավալ տեխնիկական կուլտուրաներ և հողերի մեծ մասսիֆներ ունեն, վորոնք գյուղից հեռու յեն կամ ձգված են մեծ տարածության վրա (8 — 15 կիլոմետր), դաշտային, գլխավորապես հատիկային ցանքսաշրջանների հետ միասին կարող են մտցվել մասնագիտացած գյուղամերձ ցանքսաշրջաններ, վորտեղ կենտրոնացնում են այս կուլտուրաները (բաժբակենի, շաք. ճակնդեղ, ծխախոտ), կոլտնտեսություն աշխատավոր և լծկան ուժերն ավելի ռացիոնալ կերպով ոգտագործելու համար: Սակայն դրա հետ չի կարելի թույլա-

տրել գյուղամերձ ցանքսաշրջանի տեխնիկական կուլտուրաներով այնպիսի հագեցում, վորը զրկեր դաշտային ցանքսաշրջաններին հասկային կուլտուրաների համար լավ նախորդները:

ՑԱՆՔՍԱՇՐՋԱՆՆԵՐԻ ԴԱՇՏԵՐԻ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ ՄԵՋ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՆԵՐԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄԸ

9. Ցանքսաշրջաններ մտցնելու ժամանակ, կոլտնտեսություններում անհրաժեշտ է, համաձայն խՍՀՄ-ի ԿԳԿ-ի և ԺԿԽ-ի 32 թվի 3/IX վորոշման, յուրաքանչյուր կոլտնտեսության վրա ամրացնել նրա ոգտագործման մեջ դրսևած հողերը, այսինքն՝

ա) հայտնի դարձնել, վոր հողերն ինչպիսի սահմաններում մտնում են կոլտնտեսության հողաշահեցման մեջ:

բ) վերջացնել սահմանային վեճերի վճիռը հողային կոմիտեաներում:

գ) ամրացնել իսկականում կոլտնտեսությունների հողաշահեցման սահմանված սահմանները սահմանային նշաններով (սյուներ և սահմանաքարեր) և կոլտնտեսություններին տալ դոկումենտներ նրանց հողաշահեցման համար:

10. Մինչև ցանքսաշրջանի դաշտերի ղեկողման նախադիծ կազմելը, կոլտնտեսության մեջ մյուս հողամասերից պետք է անջատել արտը, ինչպես նաև նոր վարելու յենթակա հողերը, և սահմանագծվեն արտի մեջ տեղում գտնված ցանքսաշրջանի մեջ մտցնելու վոչ յենթակա հողամասերը (վարելու անպետք հողերը, փոքր հողամասերը, վորոնք պարբերաբար վարարվում են ջրով և այլն), նույնպես և այն հողամասերը, վորոնք նշանակված են յատուկ նպատակներին համար (ֆերմաներ, անասնաբակեր, գերեզմաններ, անասունների ղերեզմաններ, նոր ճանապարհներ, բնակարաններ և այլն):

12. Կոլտնտեսութեան վոչ իրարից խիստ տարբերվող հողերի տեսակներ յեղած դեպքում, վորոնք թույլատրուած են միատեսակ ագրոտիկայի կիրառումը, ուստի և չեն պահանջում տարբեր ցանքսաշրջանների կազմակերպումը, անհրաժեշտ է աշխատել յուրաքանչյուր ցանքսաշրջանի դաշտը յերկու տեսակների վրա և այնպես տեղավորել, վորպեսզի դրանով ապահովվի առանձին կուլտուրաների բերքի տարեկան հավասարաչափութիւնը:

13. Ցանքսաշրջանի դաշտերի զետեղման ժամանակ պետք է դաշտաբուծութեան մեքենայացման համար ստեղծված լինեն ամենալավ պայմանները: Այդ նպատակով յուրաքանչյուր ցանքսաշրջանային դաշտերը հարկավոր է ըստ հնարավորութեան մի համատարած մասսիվով տեղավորել մեքենայական մշակութեան հարմար կոնֆիգուրացիայով:

Բնական սահմանները (գետերը, ձորերը, հեղեղատները, յերկաթուղիները և այլն) պետք է իբրև կանոն, ոգտագործվեն ցանքսաշրջանային դաշտի համար իբրև սահման:

14. Ցանքսաշրջանի դաշտերի զետեղման ժամանակ հարկավոր է առանձին ուշադրութիւն դարձնել նրանց գյուղի հետ, հիմնական մթերքի հանձնելու կետի և իրար հետ ճանապարհներով կապված լինելու վրա, ձգտելով վոր տեղափոխման քիչ ծախսեր լինեն և առաջին հերթին ոգտագործելով յեղած ճանապարհների ցանցը առանց նոր ճանապարհներ անցկացնելու:

15. Ֆերմաներին մոտիկ ցանքսաշրջաններն անհրաժեշտ է տեղավորել կենդանաբուծական ապրանքային ֆերմաներին և անասնաբակերին անմիջապես կից, այնպես, վոր ցանքսաշրջանների դաշտերն անմիջապես դուրս գան դեպի ֆերման կամ դռնէն առնվազն հարմար հաղորդակցութիւն ունենան նրա հետ:

16. Այն տեղերում, վորտեղ նախագծվում է մոտակա տարիներում անտառային դաշտապաշտպան շերտեր հիմնադ-

րել, անհրաժեշտ է ցանքսաշրջանների դաշտերի տեղավորումը համաձայնեցնել այս շերտերի զետեղման նախագծի հետ:

17. Բերքի հավասարաչափութեան (մթերքի ընդհանուր հավաքի) ապահովման նպատակով, նմանապես և աշխատանքի, լծկանի և մեքենաների տարեկան հավասարաչափ ոգտագործման համար, ցանքսաշրջանի դաշտերն իրանց տարածութեամբ պետք է հավասարամեծ լինեն: Առանձին դաշտերի տարածութեան չափի շեղում ցանքսաշրջանի դաշտի միջին չափից թույլատրվում է վոչ ավելի, քան 5 — 7 և բացառիկ դեպքերում մաքսիմում մինչև 10%:

18. Կոլտնտեսութեան մեջ ցանքսաշրջանի դաշտերի զետեղման և նրանց ցանքսաշրջանային համարակալումը սահմանելու ժամանակ պետք է լիովին հաշիւ առնվեն նախորդները և դաշտերի վիճակը (կեղտոտվածութիւն, առանց վարելու թողած հողեր, կակուղ հողեր և այլն):

1933 թ. ալիլի բարեհաջող նախորդներով և մաքուր հողերով դաշտերը պետք է նշանակվեն առաջին հերթին հիմնական ապրանքային կուլտուրաների և հատկապես աշանացան ցորենի համար: Ալիլի կեղտոտված դաշտերը դարձնել մաքուր ցեղերի և մշակովի բույսերի համար:

19. Ցանքսաշրջանի յուրաքանչյուր դաշտում, իբրև կանոն, պետք է զետեղվի մի հիմնական կուլտուրա:

Մի դաշտում յերկու կամ մի քանի կուլտուրաներ զետեղելու ժամանակ, մեծ տարածութիւն բռնող կամ աշխատանքի և լծկանի մեծ ծախս պահանջող հիմնական կուլտուրաները պետք է բոլոր բրիգադային հողամասերում տեղավորվեն դաշտի յերկարութեամբ: Մյուս կուլտուրաները պետք է զետեղվեն այնպիսի հաշիւով, վորպեսզի յուրաքանչյուր բրիգադում կուլտուրաների թիվն ըստ հնարավորութեան ամենաքիչը լինի, սակայն այնպես, վորպեսզի բրիգադների բեռնավորվածութեան հավասարաչափութիւնն ապահովվի, այդ

նպատակով թույլատրելով համապատասխան չափով մեկ քանի կուլտուրաներ փոխարինել ուրիշ իրանց աշխատածավալությամբ համանիշ կուլտուրաներով:

20. Կոլտնտեսության մեջ ցանքսաշրջանի կազմակերպման ժամանակ պետք է հաշվի առնվի հետազոտված աշխատավորական անհատական չունենոր-միշակ տնտեսությունների կոլտնտեսության մեջ մտնելու կամ նրանցից նոր կոլտնտեսություն կազմակերպելու անհրաժեշտությունը:

21. Այն ցանքսաշրջանները, վորոնք արդեն գոյություն ունեն իսկականում և բավարարում են պլանային առաջադրություններին, ագրոտեխնիկական և արտադրական պահանջներին, պահպանվում են: Այսպիսի ցանքսաշրջանների դաշտերի գետեղման մեջ յեղած թերությունները պետք է վերացվեն 1933 թվականի ընթացքում յեղած բարեհաջող և անորդները մաքսիմալ չափով ոգտագործելով:

ԲՐԻԳԱԴԱՅԻՆ ՇՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄԸ

22. Բրիգադային հողաբաժինների գետեղման նախագիծը պետք է կազմվի միաժամանակ ցանքսաշրջանների դաշտերի գետեղման նախագծի հետ, բրիգադային հողաբաժինների դաշտերի հետ ավելի հարմար կերպով համադրելու նպատակով:

Ծանքսաշրջանների մտցնելը չպետք է ուղեկցվի կազմված կոլտնտեսային բրիգադների բեկուռով:

23. Յուրաքանչյուր բրիգադի համար հատկացվում է արտադրական հողաբաժին, իբրև կանոն, անցյալ տարիների կազմած սահմաններում: Իսկ յեթե բրիգադի այդ արտադրական հողաբաժինները չափազանց անջատ են, ցանքսաշրջանների կանոնավոր կազմակերպման հետ չեն կապակցվում կամ զժվարացնում են տրակտորների կանոնավոր և լիակատար ոգտագործումը, — այն ժամանակ այդպիսի դեպ-

քերում ռայոնղբաժնի թույլտվությամբ բրիգադային հողաբաժինները նորից են նախագծվում:

24. Կոլտնտեսության մեջ մի ցանքսաշրջան կազմակերպելու ժամանակ յուրաքանչյուր բրիգադին հատկացվում են հողաբաժիններ այդ ընդհանուր կոլտնտեսային ցանքսաշրջանների բոլոր դաշտերում և բրիգադի վրա ամրացվում են ամբողջ ցանքսաշրջանի դաշտերի թվով: Այդ դեպքում բրիգադային հողաբաժինները պետք է զտնվեն մի կոմպակտ մասով:

25. Բրիգադին ընդհանուր կոլտնտեսային ցանքսաշրջանի դաշտերում միապադաղ մասսիվ հատկացնելու անհրաժեշտության դեպքում, թույլատրվում է բրիգադի համար ինքնուրույն ցանքսաշրջան կազմակերպել, առանձնապես, յերբ կոլտնտեսության բրիգադները ցրված են ագարակային բնակչությամբ:

26. Կոլտնտեսության մեջ յերկու կամ մի քանի ցանքսաշրջաններ կազմակերպելու դեպքում, յուրաքանչյուր բրիգադի համար հողաբաժին հատկացվում է միայն մի ցանքսաշրջանում:

Ծանոթություն. Ծանքսաշրջանների շատ զանազան տիպի լինելու դեպքում, որինակ, յերբ կա գյուղամոտիկ ցանքսաշրջաններ աշխատածավալ կուլտուրաների (բամբակ, ճակնդեղ, ծխախոտ) մեծ տոկոսով և հետո զանված հաթիկային ցանքսաշրջանով, թույլատրվում է առանձին կոլտնտեսություններում այս կանոնից հետ նահանջել, բայց բրիգադին վոչ ավելի, քան յերկու ցանքսաշրջաններում հողաբաժիններ հատկացնելով:

27. Հատուկ ծխախոտագործական կոլտնտեսություններում բրիգադային հողաբաժիններ հատկացնելու դեպքում, անհրաժեշտ է ըստ հնարավորության ծխախոտի հողաբաժինները մոտեցնել ծխախոտի շինարարություններին (սարայներին, չորացնելու շենքերին):

28. Կոլտնտեսության մեջ ֆերմայի մոտիկ ցանքսաշրջան կազմակերպելու ժամանակ անհրաժեշտ է այդ ցանք-

սաշրջանը տեղավորել մի հողամասում, վոր ամրացված լինի մի բրիգադի վրա: Իսկ յեթե ֆերմայի մոտիկ ցանք-սաշրջանի համար հատկացվում է մեծ տարածություն, ահա-հրաժեշտ է նրա վրա ինքնուրույն բրիգադա դնել, վորի չափը դաշտաբուծական բրիգադի չափից մեծ չպետք է լինի:

29. Բրիգադային հողաբաժինների ցանքսաշրջանների դաշտերում զետեղումը վորոշվում է ցանքսաշրջանի դաշտերի դիրքով:

Ցանքսաշրջանի դաշտերի ավելի նպատակահարմար դե-տեղման դեպքում ծայրերով դեպի գյուղը կամ հիմնական միջերը հանձնելու կետի ուղղությամբ, բրիգադային հող-բաժինները աղավորվում են դաշտերին ուղղահայաց և գյուղին զուգահեռ: Ցանքսաշրջանի դաշտերի գյուղին զու-գահեռական յեղած դեպքում, վոր մի շարք դեպքերում միանգամայն նպատակահարմար է, առանձնապես, վորտեղ քիչ աշխատածավալ և քիչ փոխադրվելի կուլտուրաներին, բրիգադայի հողբաժինները տեղավորվում են դաշտերին ուղղահայաց՝ ծայրերը դեպի գյուղը դուրս յեկած:

30. Յուրաքանչյուր բրիգադային հողաբաժինը մատչելի պետք է լինի, խուսափելով այս դեպքում նոր ճանապարհ-ների ցանց կաղմակերպելուց՝ առանց դրա առանձին կարե-վորություն:

31. Բրիգադային հողբաժինները վորքան կարելի յե ավելի կոմպակտ պետք է լինեն, սուանց ավիորդ ձգվածու-թյան և չպետք է կտրվեն բնական արգելքներով (հեղե-ղատներ, առվակներ և այլն), վորոնք պետք է ոգտադործ-վեն իբրեւ բրիգադային հողաբաժինների սահմաններ:

Բրիգադային հողաբաժինների բաժանման ժամանակ պետք է հաշվի առնվի բրիգադայի դաշտային աշխատանք-ների ամբողջ շրջանում զեպի առանձին հողբաժինները դուրս գալու, նրանց մեջ վրաններ և այլն շինելու անհրա-ժեշտությունը:

32. Ցանքսաշրջանի դաշտերի և բրիգադային հողաբա-ժինների նախագծման և իսկականում կտրելու ժամանակ, պետք է հաշվի առնվի և ոգտադործվի յեղած վանդակային սխսեմը: Սակայն այս դեպքում ամենավին չի կարելի թույլ տալ, վորպեսզի հարյուր հեկտարանոց վանդակն ար-պելք ծառայի ցանքսաշրջանների դաշտերի և բրիգադային հողաբաժիններին կանոնավոր բաժանման, և կանգ առնել վա-նդակների կոտորակման կամ դաշտերը վանդակային սխ-տեմի համեմատությունը ուրիշ ուղղությամբ կտրելու առաջ, յեթե այդ պահանջվում է արտադրության շահերի տեսա-կետից:

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

33. Ցանքսային տարածությունների պլանային առա-ջադրությունների և յերկրամասից ստացված ցանքսաշրջան-ների որինակելի սքեմների հիման վրա, կուլտուրասու-թյուն-ների համար որինակելի ցանքաշրջանների մշակումը կատա-րում է ռայհոդբաժինի կից հատուկ կոմիսիան, ռայհոդբաժ-նի վարչի նախագահությամբ՝ ռայադրոնոմի, ռայհոդաչափի, քադբաժնի պետի, ՄՏԿ-ի դիրեկտորների և ավագ ադրոնոմ-ների կազմով:

34. Ռայոնական կոմիսիան ամեն մի կուլտուրասու-թյան համար սահմանում է որինակելի ցանքսաշրջանների հե-տմիասին յուրաքանչյուր կուլտուրայի համար առաջնորդող արտադրական առաջադրություններ և ադրոտեխնիկական միջոցառումների կոմպլեքսներ և մշակում, վորոնք ապահո-հովում են ցանքսաշրջանների ամենաբարձր արտադրողա-կանությունը:

Իրանց ռայոնի կուլտուրասու-թյանների համար ընդուն-ված ցանքսաշրջանների սքեմների վերաբերմամբ ռայհոդբա-ժինը և ՄՏԿ պարտական են աշխատանքի և արտադրու-

թյան փրկոցների ոգտագործման գրաֆիկ ունենալ, ընդունված ցանքսաշրջանի ստուգման նպատակով՝ աշխատանքի և արտադրության ճիշտ և նպատակահարմար կազմակերպության վերաբերմամբ:

35. Հողաշինարարը ընտրում և յեղած պլանային և հետախուզական մատերիալները, հայտնաբերում և կոտնտեսության փաստացիորեն հողաշահեցումը, կոտնտեսության վրա ամրացնելու նախագիծ և կազմում, ուղարկելով ռայոնական հողային կոմիտեային՝ յեղած վեճերի և կոտնտեսության փաստացի հողաշահեցման սահմանների փոփոխման լուծման համար, չափողների ոգնությամբ հայտնաբերում և նախորդ կուլտուրաները և դաշտերի վիճակը և ագրոնոմի մասնակցությամբ կազմում հանձնարարված ցանքսաշրջանների դաշտերի զետեղման և բրիգադային հողաբաժինների որինակելի տեղավորման նախընթաց նախագիծը:

36. Կոտնտեսության վարչութիւնը, կոտնտեսական ակտիվի, ագրոնոմի և հողաշինարարի հետ միասին ՄՏԿ-ի ղեկավարությամբ քննում և հանձնարարված որինակելի ցանքսաշրջանները և բնական (հող, ռելյեֆ և այլն) և արտադրական-տնտեսական պայմանների համաձայն, ընդունում և կոնկրետ ցանքսաշրջան, վորն ապահովում և պետական պլանային առաջադրութիւնների կատարումն՝ ըստ կուլտուրաների և բերքի ամենաշատ բարձրացումը:

37. Սրանից հետո հողաշինարարը և ագրոնոմը կոտնտեսության բրիգադիւնների և չափողների հետ միասին կազմում են ցանքսաշրջանի դաշտերի բրիգադային հողաբաժինների, ցանքսաշրջանների դաշտերում կուլտուրաների 1933 թվի աշնան և 1934 թվի գարնան կոտնտեսության տերրիտորիայի վրա զետեղելու ցանքսաշրջանի ամբողջ շրջանառության ընթացքում ըստ տարիների, յուրաքանչյուր դաշտի համար, կուլտուրաների հաջորդականության նախագիծը:

38. Ըստ ցանքսաշրջանների, կազմված նախագծերը քննվում են կոտնտեսականների ժողովներում և նրանց ընդունվելուց հետո, կոտնտեսության վարչության կողմից հանձնվում են ռայոնգրաժինն ստուգման համար և ռայոնգործկոմի պրիդիկտումին ի հաստատութիւն:

39. Հաստատված ցանքսաշրջանները փոխադրվում են իսկականի մեջ ցանքսաշրջանային դաշտերի սահմանները, սահմանային նշաններով ամրացնելով (սյուներ և սահմանաքարեր) և մեկուսացվում են տրակտորի հարմար հողերը:

40. ՌԳԿ-ի կողմից հաստատված և իսկականի մեջ փոխադրված ցանքսաշրջանները ցուցակադրվում են ռայոնգրաժինում առանձին ցուցակադրական քարտերի մեջ և կոտնտեսության տրվում են ղոկումենտներ նրա հողաշահեցման համար գծագրի վրա ցանքսաշրջանների դաշտերի և բրիգադային հողաբաժիններով: ՄՏ կայաններին նույնպիսի գծագիր և տրվում նրա գործունեյության ամբողջ ռայոնի համար:

41. ՐԳԿ ի կողմից հաստատված և իսկականի մեջ փոխադրված ցանքսաշրջանների մեջ, ինչպիսի փոփոխութիւն ել վոր լինի, կարող և կատարվել միայն Յերկրհողվարի թույլտվությամբ, ռայոնգրաժինի պատճառառաւանյալ առաջարկության հիման վրա:

42. Յուրաքանչյուր կոտնտեսության մեջ պետք և դաշտերի պատմության դիրք սահմանված լինի, վորի լցնելը պետք և դրվի դաշտաբույժ բրիգադի վրա, ՄՏԿ-ի ագրոնոմի ղեկավարությամբ:

43. Ռայոնգրաժիւարի և ՄՏԿ ի ղերեկտորների վրա անձնական պատասխանատվութիւն և դրվում ցանքսաշրջանների փաստացի իրականացման և նրանց վորակի համար:

44. Ցանքսաշրջանների կոտնտեսութիւնների մեջ մրտցնելը, իբրեւ խորհրդային իշխանության միջոցառումներից մեկը, վորն ուղղված և կոտնտեսութիւնների ամրացման

վրա, կհանդիպի կատաղի դիմադրութեան խորհրդային պետութեան և կոլտնտեսային շինարարութեան դասակարգայնապես թշնամի ելեմենտների կողմից:

Դեռ ևս չջախջախված դասակարգային թշնամին կփորձի հակադրել պետական շահերը կոլտնտեսութեաննրի շահերին, ոգտագործել կոլտնտեսականների վորոշ մասի հետամնաց տրամադրութեանները, խեղաթյուրել կամ հետ կասեցնել ցանքսաշրջանի մտցնելը:

Այդ պատճառով ցանքսաշրջանի մտնելու վրա մեխված պետք է լինի գյուղատնտեսութեան մեջ աշխատող բոլոր կուսակցական-խորհրդային և տնտեսական կազմակերպութեանների ուղադրութեանը:

Ցանքսաշրջանների բոլոր աշխատանքում պետք է հայտնագործի անխռնջ դասակարգային արթնութեան:

Ցանքսաշրջանների մտցնելը պետք է ընկ. Ստալինի լողունգի — բոլոր կոլտնտեսութեանները դարձնել ունևոր — իրագործման ամենալուրջ միջոցներից մեկը լինի:

Յերկրհողվարի փոխ. պետ՝ Դեմիտենկո

Գիտական քարտուղար յերկրվարի բյուրոյի՝ Կիթայել



3405

С — X

Ответственный редактор А. Г. АВАКЬЯН
Технический редактор Г. М. МАРКАРЯН
Сдано в набор 2|IX 1933 г.
Подписано в печать 15|IX 1933 г.
Статформат Б6 125x176
Уполрайлита № Б 443
Типография им. „Стачки 1902 г.“ СККПТ
в Ростове на-Дону
Об'ем 2½ п. л. Заказ № 4349, Тираж 2000



«Ազգային գրադարան»



NL0280401

ՀԱՅԸ 25 ՀԱՊ.
Цена коп.

83 774

16 833



На армянском языке

А. П. Китаев

Севообороты в колхозах
в связи с осенним севом
1933 года

И-во „СЕВЕРНЫЙ КАВКАЗ“

ՀԱՅԿԱԶՅՈՒՅՑ

ՆԱԽՏՈՎ-ԴԱՆ ՍՈՍՈՐՈՒՄՈՒՄՈՒ ՓՈՂ. № 53

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (ԿՆԻԳՈՒԹՅՈՒՆ)